

ANTİK ÇAĞDA ANADOLU'DA ZEYTİNYAĞI VE ŞARAP ÜRETİMİ

Sempozyum Bildirileri

06-08 Kasım 2008, Mersin, TÜRKİYE

OLIVE OIL AND WINE PRODUCTION IN ANATOLIA DURING ANTIQUITY

Symposium Proceedings

06-08 November 2008, Mersin, TURKEY

Editör - Edited by
Ümit AYDINOĞLU - A. Kaan ŞENOL

(AYRIBASIM / OFFPRINT)

KAAM Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi
Research Center of Cilician Archaeology

Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi
Sempozyum Bildirileri

Olive Oil And Wine Production In Anatolia During Antiquity
Symposium Proceedings

© 2010 KAAM Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi
Research Center of Cilician Archaeology

ISBN 978-605-5607-12-8

Bu yayındaki bütün makaleler hakem değerlendirmesinden geçmiştir.
All papers have been evaluated by the arbitration committee

Baskı / Print
Graphis Matbaa
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cadde No: 202/A Bağcılar, İstanbul - Türkiye
Tel: +90 (212) 629 06 07 Faks: +90 (212) 629 03 85
Kültür Bakanlığı Setrifika No:
11955

Yapım ve Dağıtım / Production & Distribution
Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şti.
Abdullah Sokak No: 17 Taksim 34433 İstanbul - Türkiye
Tel: +90 (212) 244 75 21 Fax: +90 (212) 244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com

İçindekiler / Contents

Önsöz / <i>Foreword</i>	
DURUGÖNÜL, Serra	V
Olive Oil Production in Rough Cilicia: Production Installations – Settlement Pattern – Dating	
AYDINOĞLU, Ümit	1
Some Notes on Late-Antique Oil and Wine Production in Rough Cilicia (Isauria) on the Light of Epigraphic Sources: Funerary Inscriptions from Korykos, LR 1 Amphorae Production in Elaiussa Sebaste and the Abydos Tariff	
IACOMI, Veronica	19
Antik Çağda Korykos'taki Zeytinyağı ve Şarap Üretimine Yönelik Yapılanmalar ve Bunların Yerleşim Düzenlemesi İçerisindeki Yeri	
AŞKIN, Ercan	33
Tarsus-Sağlıklı (Bayramlı) Köyü Sakızlıkları Mevkii Şarap ve Zeytinyağı İşlikleri	
TEKOCAN, Mehmet - ADIBELLİ Hüseyin	53
Antiocheia ve Yakın Çevresinde Zeytinyağı Üretimi ve Zeytinyağı İşlikleri	
PAMİR, Hatice	75
Olive Oil Production in the Antiochene From the Early Empire Into Late Antiquity	
GIORGI, Andrea U. De	97
Roman Amphora Production in Western Rough Cilicia	
AUTRET, Caroline - RAUH, Nicholas	109
Amphora Üretim Merkezleri Işığında Hellenistik Dönemde Anadolu'da Şarap Üretiminin İzleri	
CANKARDAŞ ŞENOL, Gonca	123
Olive Oil and Wine Production of the Halikarnassos Peninsula in Karia	
DİLER, Adnan	135
“Rhodian Wine” From Karia The Production of “Rhodian Wine” on the Karian Chersonesos in the Hellenistic Period	
HELD, Winfried - ŞENOL, Ahmet Kaan.....	175

Oyuklu Tepe - Reconstruction and Context Analysis of a Hellenistic Press Installation in the Survey Territory of Bybassos on the Carian Chersonesos ŞENOL, Ahmet Kaan - WALZ, Sophia	185
Burgaz Yerleşimindeki M.Ö. 4.-3. Yüzyıl Zeytinyağı ve Şarap Atölyeleri Üzerine Değerlendirmeler TUNA, Numan - ATICI, Nadire - SAKARYA, İlham	199
Karya, Bozburun Yarımadası, Kıran Gölü Kutsal Alanı Yüzey Araştırması Sırasında Tespit Edilen Tarımsal Üniteler KUBAN, Zeynep	213
Börükçü 2 Numaralı Zeytinyağı Atölyesi TIRPAN, Ahmet A. - BÜYÜKÖZER, Aytekin	227
Belentepe Hellenistik Dönem Zeytinyağı Atölyeleri SÖĞÜT Bilal - GİDER Zeliha	241
Keramos'un Kuzeyinde Yapılan Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen Zeytinyağı İşlikleri KIZIL, Abuzer	259
Oil and Wine Production in <i>Hierapolis</i> of Phrygia and Its Territory During Roman and Byzantine Age: Documentation From Archaeological Excavations and Surveys SCARDOZZİ, Giuseppe	277
Lykaonia Bölgesi Şarap İşlikleri (Beyşehir-Seydişehir Civarı) BALDIRAN, Asuman	303
Klazomenai Olive Oil Plant: Dating, Reconstruction and Contemporary use of it KOPARAL, Elif - İPLİKÇİ, Ertan - BAKIR, Ayla Savaş	319
Antakya Mozaikleri Işığında Dionysos ve Şarap YAMAÇ, İnanç	337
Kaynakça / Bibliography	347
Yazarlar / Authors	365

Tarsus-Sağlıklı (Bayramlı) Köyü Sakızlıklı Mevkii Şarap ve Zeytinyağı İşlikleri

Mehmet TEKOCAK - Hüseyin ADIBELLİ

Abstract

Wine and Olive Oil Presses at the Sakızlıklı Site of Tarsus-Sağlıklı (Bayramlı) Village

Wine and olive oil were the most consumed and thus the most produced agricultural products in the ancient period. Remarkable archaeological finds indicating the production of wine and olive oil in relation to the cultivation of grape and olive in the basin of Mediterranean which is accepted to be the native land of these fruits were discovered. Those archaeological materials showed that there had been agricultural arrangements regarding this production in the past just as there are now. While agricultural press/workshops, one of the most significant industrial establishments of the ancient world, could be established at the city centres as minor businesses, generally they were formed at major farms outside the city or at the agriculture and press/workshop areas determined closer to the cities. There are a lot of examples of this kind around the world. The press at the Sakızlı site that constitutes our study is one of the production centres in the countryside near the city center.

The ruins where the presses were found are in the city of Tarsus at Pedias Cilicia region which is a part of Mediterranean world. They are 2 km away from the village of Sağlıklı (old name Bayramlı) which is approximately 13 km north of Tarsus. The karstic and hard limestone formation of this low plateau of Taurus Mountains facing Tarsus with 370-380 m altitude presents the general characteristic of the middle part of Taurus Mountains, while also having a significant similarity with Rough Cilicia. This caused the presses found here to have the same characteristics with those in the Rough Cilicia. As known, many agricultural areas and presses/workshops were discovered in Cilicia as nearly all studies related to the subject were performed in the Rough Cilicia. That our study was performed in the Cilicia Pedias region is particularly important in this aspect. In our researches, 17 agricultural presses in total were discovered. 15 of them are wine presses carved into the bedrock outdoors, while 2 of them are olive oil presses in a building. The wine presses spread around the area in accordance with the topographic form of the field have one treading floors carved into the bedrock, one collection vat and a drainage hole connecting these. The weight stones nearby show that this press was organized according to the "lever and weights press" principle. Olive oil presses, on the other

hand, were established on small plains in the sloping field connected to a building and they are intertwined with the wine presses. Though running according to the same principles with the wine presses, they have some different equipment elements for the various phases of production in relation to the type of the raw material. Therefore, it was observed that the variations of the lever and weights press technique were used. The remains surviving to the present showed that there was a serious damage in the olive oil presses.

That the ruins in Sakızlıklı are so close to Tarsus and have direct connection with it and besides they are 1.5 km. away from the ancient Sağlıklı Roman Road which was a significant route connecting Central Anatolia to Syria through Gülek Passage (Pylai Kilikia) presents remarkably the importance of the presses found here.

Key Words: Tarsus, Olive oil production, wine production, Cilicia, press, screw press, Sağlıklı village.

Özet

Şarap ve zeytinyağı antik devirde en çok tüketilen ve buna bağlı olarak da en fazla üretilen tarımsal ürünlerin başında gelmiştir. Özellikle üzüm ve zeytinin anavatanı olarak kabul edilen Akdeniz havzasında bu meyvelerin yetiştiriciliği ile buna bağlı olan şarap ve zeytinyağı üretiminin varlığını gösteren çok değerli arkeolojik bulgulara ulaşılmıştır. Söz konusu arkeolojik materyaller bugün olduğu gibi geçmişte de konuyla ilgili kapsamlı tarımsal düzenlemelerin yapıldığını bizlere göstermiştir. Antik dünyanın en önemli sanayi kuruluşları arasında yer alan tarımsal işlikler, küçük ölçekli olmak üzere kent merkezlerinde bulunabildikleri gibi, genel olarak şehir dışındaki büyük çiftliklerde ya da kent yakınlarında belirlenen tarım ve atölye alanlarında bulunmaktadır. Dünyanın birçok yerinde böylesi pek çok örnek mevcuttur. Çalışmamızı oluşturan Sakızlıklı Mevkii işlik alanı şehir merkezi yakınlarında yer alan kırsal alanlardaki üretim merkezlerinden biridir.

İşliklerin bulunduğu ören yeri, Akdeniz dünyasının bir parçası olan Kilikya bölgesi'nin Ovalık kesimindeki Tarsus kentinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Tarsus'un yaklaşık 13km. kuzeyinde yer alan Sağlıklı (eski adı Bayramlı) Köyü'ne ise 2km. uzaklıktadır. Torosların Tarsus'u gören ortalama 370-380m. rakımlı bu alçak plato-sununun karstik ve sert kireç taşı yapısı tüm Orta Torosların genel karakteristiğini yansıtmakla birlikte Dağlık Kilikya ile de yakın benzerlik gösterir. Bu da burada tespit edilen işliklerin Dağlık Kilikya'dakiler ile aynı karakteristik özelliğe sahip olmalarına sebep olmuştur. Bilindiği üzere Kilikya bölgesinde bugüne kadar konuyla ilgili yapılan çalışmaların neredeyse tamamına yakını bölgenin dağlık kesiminde gerçekleştirildiği için pek çok tarım alanı ve işlik döşemi tespit edilmiştir. Çalışmamızın Ovalık Kilikya'da yapılmış olması bu yönüyle de ayrı bir önem arz eder. Yaptığımız araştırmalarda toplam 17 adet tarımsal işlik belirlenmiştir. Bunlardan 15 adedi açık alanda ana kayaya açılan şarap işliği, 2 tanesi de bir mimari içerisinde yer alan zeytinyağı işliğidir. Arazinin topoğrafik yapısına uygun olarak dağınık bir şekilde yayılmış olan şarap işlikleri ana kayaya oyu bir ezme teknesi ve toplama havuzu ile bunları birbirine bağlayan bir akıtma deliğinden oluşmaktadır. Hemen yanı başında da ağırlık taşları bu pres tipinin "baskı kollu pres" prensibine göre düzenlendiğini göstermektedir. Zeytinyağı işlikleri ise eğimli arazideki uygun küçük düzlükler üzerine bir mimariye bağlı olarak kurulmuş olup şarap işlikleri ile iç içe geçmiş durumdadır. Şarap işlikleri ile aynı prensipte çalışmakla birlikte hammaddenin cinsine bağlı olarak üretimin çeşitli aşamalarına ait daha farklı donanım unsurlarına sahiptirler. Dolayısıyla baskı kollu pres tekniğinin çeşitlenmesi kullanıldığı saptanmıştır. Günümüze ulaşabilen kalıntılar zeytinyağı işliklerinde yoğun bir tahribatın olduğunu göstermiştir.

Sakızlıklık ören yerinin bir taraftan Tarsus'a bu denli yakın olması ve aralarında ki direkt bağlantı, diğer taraftan da Gülek Geçidi (Pylai Kilikia) ile İç Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan önemli güzergahlardan birisi olan antik Sağlıklı Roma Yolu'na 1,5 km. gibi bir uzaklıkta bulunması, buradaki işliklerin önemini açık bir şekilde ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Tarsus, zeytinyağı üretimi, şarap üretimi, Kilikya, pres, vidalı pres, Sağlıklı köyü.

Şarap ve zeytinyağı Antik Çağda en çok tüketilen ve dolayısıyla da en fazla üretilen tarımsal ürünler arasında yer almış, hatta başı çekmiştir. Bu yüzden de Antik Çağ ticaretinde her daim ihracatı ve ithalatı yapılan en popüler ürün olmuşlardır. Buna bağlı olarak da zeytin ve üzüm yetiştiriciliği ile bunlardan elde edilen meyvelerin işlenmesiyle ilgili üretim teknolojisi konusunda ilk günden bugüne büyük gelişmeler olduğu hem antik kaynaklardan hem de bugüne kadar konuyla ilgili yapılan çalışmalarda tespit edilen arkeolojik bulgulardan anlaşılmaktadır. Özellikle üzüm ve zeytinin anavatanı olarak kabul edilen Akdeniz dünyasında bu ürünlerin yetiştiriciliği kadar buna bağlı olan şarap ve zeytinyağı üretimi büyük ilgi görmüş, bu ilgi çağlar boyunca da giderek artmıştır. Söz konusu bu değer günümüzde de halen geçerliliğini korumaktadır. Bugüne kadar araştırmacılar tarafından farklı bölgelerde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Antik Çağda, zeytinyağı ve şarap üretiminde kullanılmış pek çok işlik ve atölyenin varlığı ortaya konmuştur.

Anadolu coğrafyasında yer alan Pamhylia¹, Kilikya², Karia³ ve Likya⁴ bölgelerinde yürütülen araştırmalar da bu çalışmaların birer parçası olup, şimdiye dek tespit edilen zeytinyağı ve şarap işliğı-atölyeleri sayesinde zeytinyağı ve şarap üretimi ile ilgili pek çok önemli bilgi ve bulgulara ulaşılmıştır. Konuyla ilgili halen sürdürülmekte olan araştırmalar bölgede bilinen işlik/atölye tipleri ile buralarda kullanılan tekniklere yenilerinin eklenmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Böylece bir yandan işliklerin tespit edildiğı yerleşim yerleri ve bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ile ilgili önemli bilgilere ulaşılmakta, diğer yandan da bu zeytinyağı ve şarap üretiminde kullanılan meyvelerin yetiştirildiğı tarım alanlarıyla, bunların işlendiğı işliklerde kullanılan teknolojinin diğer bölgelerle olan ilişkileri konusunda yeni veriler elde edilebilmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Akdeniz havzasının bir parçası olan Kilikya bölgesinde bu güne kadar konuyla ilgili değişik çalışmalar yapılmış olup söz konusu araştırmalar halen devam etmektedir. Ancak, bu çalışmaların büyük çoğunluğu Dağlık Kilikya bölgesi ile sınırlı kalmaktadır. Bunun en büyük nedeni de bölgenin coğrafik yapısının üzüm ve zeytin yetiştiriciliğı

¹ Çevik 1996, 85-88 ; Çevik-Varkıvanç-Bulut-Akyürek 2002, 265 vd.; Bulut 2005, 191-210

² Hopwood 1991, 306-309; Diler 1994, 505-520; Aydınoglu 1999, 155-167, Lev.26-34; Aydınoglu-Alkaç 2008, 277-290. Bunların dışında bölgede direkt bu konuyla ilgili olmayan, yani farklı amaçlarla gerçekleştirilen araştırmalarda yerleşim yerlerinde görülen işliklerin sadece isimleri zikredilerek tipolojik anlamda olmasa da bölgenin işlik ve tarım alanlarının yayılımına katkı sağlanmıştır. Bu konuda bkz. Sayar 2006, 2, 5; Şahin 2006, 117, 118, 120; Sayar 2007, 205; Sayar 2008, 277-281.

³ Diler 1996, 315-333; Diler 1998, 1-12; Diler 2007; 480, 487-490; bu çalışmada sadece araştırmalar sırasında rastlanılan işliklerin varlığından bahsedilmekte olup ayrıntılı tanımları yapılmamıştır.

⁴ Diler 1994, 505-520; Diler 1995, 441-457.

için oldukça elverişli olmasıdır⁵. Bizim araştırmamız ise bu bölgenin farklı bir kesimi olan Ovalık Kilikya'da⁶ yer alan Tarsus ilçesi sınırlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışma alanı olarak belirlediğimiz ören yeri ise Tarsus'un yaklaşık 13 km. kuzeyindeki Sağlıklı (eski adı Bayramlı) Köyü sınırları içerisinde. Torosların Tarsus'u gören ortalama 370-380 m. rakımlı⁷ bu alçak platosunun karstik ve sert kireç taşı yapısı tüm Orta Torosların genel karakteristiğini yansıtır⁸. Sağlıklı Köyü'nün batı ve kuzeye inen oldukça engebeli kayalık topoğrafyasında bulunan ören yeri genişliği nedeniyle günümüzde yöre halkı tarafından dört farklı isimle anılmaktadır. Bunlar Sayyatak, Sakızlıklık, Gıncırac ve Gavur Gerdanı Mevkileridir. Burada 2008 yılında yaptığımız incelemelerde sert kireçtaşının kullanıldığı eski yerleşmelere ait oldukça tahrip olduğu gözlenen sivil ve dini mimari kalıntılara ve çok sayıda tarımsal işliğe rastlanmıştır. Bu işlikler Kilikya bölgesinin işlik ve tarımsal alanı konusunda yeni bulgu ve bilgiler verecek nitelikte olması bakımından dikkat çekicidir. Tarımsal işliklerin en yoğun görüldüğü yerler ise Sakızlıklık ve Gıncırac Mevkileri olmuştur⁹. Bölgenin bitki örtüsü çalı tipi maki¹⁰ ve halen yetiştiriciliğine devam edilen ve oldukça geniş bir alanı kaplayan zeytin ağaçlarından ibarettir. Yöre halkı yakın zamana kadar bu sahalarda üzüm yetiştiriciliğinin ve buna bağlı pekmez üretiminin de yapıldığını ancak bugün sadece zeytinciliğin devam ettirildiğini söylemişlerdir¹¹.

Sakızlıklık Mevkii, Sağlıklı Köyü'nün 2 km. kuzey batısında, Sakızçukuru Köyü'nün ise 2 km. doğusunda yer almaktadır. Bu tarımsal üretim ve işlik alanını daha da önemli kılan iki faktörü belirtmekte fayda görüyoruz. Bunlardan ilki Tarsus gibi bir kentin bu işlik alanının hemen yanı başında bulunuyor olmasıdır. Çünkü Tarsus kurulduğu günden bugüne her daim önemli bir konuma sahip olmuş, bunun yanı sıra hem Antik Çağda hem de günümüzde tarımsal üretimin çok yoğun bir şekilde yapıldığı bir kent olma özelliğini hiç yitirmemiştir. İkincisi, belki de en önem olanı ise bu ören yerinin yaklaşık 1,5 km. doğusunda yer alan ve günümüze oldukça sağlam bir şekilde ulaşmış olan Sağlıklı antik Roma yolu kalıntılarının varlığıdır¹².

Sakızlıklık Mevkii'nde yaptığımız incelemelerde toplam 17 adet tarımsal işlik belirlenmiştir. Bunlardan 15'i ana kayaya açılan şarap işliği, 2'si de bir mimari içerisinde yer alan zeytinyağı işlikleridir.

⁵ Aydınoglu-Alkaç 2008, 278-279. Araştırmacılar yaptıkları bu çalışmada Dağlık Kilikya bölgesindeki zeytin ve şarap üretimi ve bunun bölge ekonomisindeki yer ve tarihesi ile ilgili oldukça önemli bilgiler vermişlerdir.

⁶ Sayar-Siewert-Taeuber 1993, 181. İşlikler üzerine direkt bir çalışma olmayan bu yayında araştırmacılar Ovalık Kilikya bölgesi sınırları içerisinde bulunan Kadırlı'nın 20 km. güneyinde yer alan Hemite Dağı'nın doğu yamacında şarap ve zeytinyağı üretiminde kullanılan ezme havuzlarının bulduklarını belirtip konuyla ilgili daha fazla bilgi vermişlerdir.

⁷ GPS ile yaptığımız ölçümlerde Sağlıklı Köyü merkezinin rakımı 256 m. olarak ölçülmüş, işliklerin bulunduğu arazi ise 370-386 m. arasında değişen rakımlarda ölçülmüştür.

⁸ Bölgenin sahip olduğu bu coğrafik yapı Dağlık Kilikya bölgesi ile hemen hemen aynı özelliğe sahiptir.

⁹ Bu bölgede ilk kez 2008 yılında başlatmış olduğumuz araştırmalarda öncelikle tespit çalışmaları yapılmış, daha sonra da her mevkide geniş kapsamlı ve ayrıntılı incelemelere geçilmiştir. Sakızlı Mevkii bu araştırmanın tamamlanan ilk ayağını oluşturmakta olup ön incelemeleri tamamlanan diğer mevkilerde yürüttüğümüz çalışmalarımız ise halen devam etmektedir. Bu nedenle biz de burada sadece Sakızlıklık Mevkisinde bulunan tarımsal işlikleri incelemeyi yeğledik.

¹⁰ Yöredeki çobanlar tarafından kesme çalı olarak adlandırılmaktadır.

¹¹ Günümüzdeki zeytinlerin sofralık cinsten olmayıp sadece zeytinyağı elde etmek için üretildiği belirtilmiştir.

¹² Sağlıklı Roma yolu kalıntıları, antik çağda Kilikya bölgesini İç Anadolu'ya bağlayan ana yol güzergahlarından (ki bu yol Gülek Boğazı (Pylaia Kilika) geçidinden Tarsus'a ulaşır) birisi olan doğu yolunun günümüze ulaşan bir parçası olarak kabul edilir. Dolayısı ile bu yol Tarsus'u Gülek Geçidi'ne bir başka ifade ile İç Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan önemli bir yol güzergahıdır. Bu yol için bkz. Hellenkemper-Hild, 1986, 96-97.

Şarap İşlikleri (fig. 1-3)

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Sakızlıklı Mevkii'nde açık alanda ana kayaya oyulmuş 15 adet şarap işliği tespit edilmiştir¹³. Arazide topoğrafik yapıya uygun ve dağınık yayılım gösteren işliklerden bir tanesinin tamamlanmadan yarım bırakıldığı gözlenmiştir. Bir kaç tahribata uğramış olmakla birlikte çoğunluğu iyi korunmuş vaziyette olan işlikler genelde doğu-batı uzantılıdır¹⁴. Bu işlik tipi ana kayaya oygu bir ezme teknesi ve toplama havuzu ile bunları birbirine bağlayan akıtma deliğinden oluşmaktadır¹⁵ (fig.1-2). Akıtma deliklerinin toplama havuzuna açılan kısımlarının uç bölümü olukludur. Toplama havuzu işliklerin büyük bölümünde batı yöndedir. Birkaç örnek doğu, bir örnekte ise güneydedir. İşliklerde baskı kalası yuvalarının ve de pres teknesi yanında ağırlık taşlarının bulunması bu işliklerin "baskı kollu pres"¹⁶ tekniğinde olduklarını açık bir şekilde ortaya koymuştur (fig. 1-3). Yani bölgede üzüm sırası elde etmek için daha çok baskı kollu pres düzeneğinin tercih edildiğini görmekteyiz. Bu durumda iki bölümden oluşan işliklerden ilk bölüm olan ezme teknesinin aynı zamanda pres yatağı/pres teknesi olarak kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Diğer bir ifade ile şarap elde etmede uygulanan ilk basamak olan ayakla ezme ile ikinci basamak olan sepet veya çuval içinde bulunan üzümlerin mekanik bir düzenle preslenmesi aynı bölümde gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Tam bir ölçü ve şekil birliği olmayan, daha doğrusu buna pek fazla özen gösterilmediği anlaşılan pres teknelerinde büyük çoğunluk dikdörtgen formda olup birkaç örneğin de yaklaşık kare formda olduğu saptanmıştır. En küçük pres teknesi 2.01x1.77 m., en büyük olanı ise 2.95x2.02 m. ölçülerindedir. Ana kayanın durumuna bağlı olarak değişiklikler arz eden pres teknesinin derinliği bir başka ifade ile kenar yüksekliği 0.30-0.42 m. arasındadır. En sığ olan 0.25 m., en derin olanı ise 0.42 m.dir. Zemini toplama havuzuna doğru bir eğime sahip olan ezme teknelerinin genelde kısa yan duvarına yakın olan bölümünün derinliğinin daha az olduğu, toplama havuzuna doğru derinliğin giderek arttığı tespit edilmiştir. Bundaki amaç elde edilen sıvının toplama havuzuna akışını daha kolaylaştırmak olmalıdır. Pres teknesi ile toplama havuzu arasında adeta bir perde duvarı görevi görecektir şekilde bırakılan bölme duvarına açılan bir adet küçük akıtma deliği iki bölüm arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Yani pres teknesinde elde edilen sıvı bu akıtma deliği vasıtasıyla toplama havuzuna biriktirilmekteydi. Akıtma delikleri toplama havuzuna doğru bir oluk şeklinde uzatılmıştır. Tıpkı pres yatağında olduğu gibi toplama havuzlarında da şekil açısından tam bir birliktelik görülmez. İncelediğimiz örneklerin büyük çoğunluğu düzgün olmayan dikdörtgen veya kare şeklinde olup sadece bir örneğimiz

¹³ Bizim burada ele aldığımız örneklerde olduğu gibi şarap işliklerinde açık kayalık alanların tercih edilmesinde bölgenin topoğrafik zorunluluğunun dışında, A.Diler'in de belirtmiş olduğu gibi sağlamlık, kolay temizlenebilir olması, güneş ışığı altında üzümleri ezmenin hem fermentasyonu çabuklaştırması hem de hızlı su kaybına bağlı olarak şeker oranının yükselmesinin de etkisi olabilir. Bu konuyla ilgili bkz. Diler 1995a, 446, dipnot 13.

¹⁴ Bu denli çok sayıda işliğin günümüze sağlam bir şekilde gelebilmiş olmasını ana kayaya açılmış olmasına borçluyuz. Çünkü hem malzemenin sağlamlığı, hem de taşınır durumda olmayışı bunda en büyük faktördür.

¹⁵ Oldukça yaygın bir kullanım alanına sahip olduğu bilinen bu tip işlikler Dağlık Kilikya bölgesindeki birçok yerleşim yerinde de tespit edilmiştir. Prensipte olarak aynı sisteme sahip olmakla birlikte bazen biçimsel yönden küçük farklılıkların olduğu görülmektedir. Dağlık Kilikya'daki benzerleri için bkz. Diler 1994, 509-510, Resim 15-17; Diler 1995b, 83-98 (bu yayında Kilikya'nın dışında Lykia bölgesinden de benzer örnekler verilmiştir); Aydınoğlu-Alkaç 2008, 279-282, fig.1-11.

¹⁶ Bu tip pres işlikleri için bkz. Mattingly 1988b, 153-161, fig. 1; Hadjisavvas 1992, 38-39, fig.65; Frankel 1997, 74, fig.1a.

yuvarlak, bir örneğimiz de yaklaşık D harfi biçimindedir¹⁷. Çalıştığımız dönemlerde toplama havuzlarının içerisini küçük moloz taşları ile karışık toprak dolgu veya yağmur sularıyla dolu olduğu görülmüştür¹⁸. Fakat suyla dolu olanlar toprakla dolu olanlara oranla daha fazla sayıdadır. Bunlardan da bazıları yarıya kadar bazıları ise daha az miktarda suyla dolu olmasına karşın, tamamının biçimleri ve ölçüleri tespit edilebilmiştir. Buna göre belirlediğimiz en küçük sıra toplama havuzu 0.88x0.99 m, en büyük olanı ise 1.74x1.98 m.dir. Yuvarlak formulu toplama havuzunun çapı da 1.00 m. dir. Toplama havuzunun derinliğinin belirlenmesinde akıtma deliğinin alt noktası ile biriktirme havuzunun zemini arasındaki mesafe en doğru ölçü alanıdır. Kenar üst yüzeyden alınan ölçülere göre en sığ toplama havuzu 0.52 m., en derin olanı ise 1.12 m.dir. Akıtma deliği ile havuz zemini arasındaki ölçüye göre ise en sığ olanı 0.29 m, derin olanı da 0.60 m.dir. Toplama havuzlarında dikkatimizi çeken en önemli özellik bazı örneklerin zemininin merkezinde küçük yuvarlak çukurların bulunması olmuştur¹⁹. Büyük olasılıkla posanın toplanması için açılmış olan bu çukurcuklar ortalama 0.30-0.35 m. çapında ve 0.20-0.25 m. derinliktedirler. Havuz yan yüzeylerinde, özellikle akıtma deliği altında kalan kısımlarda, toplanan sıranın buralara olan teması ile büyük bir aşınma olduğu görülmüştür. Kanaatimizce sıra içindeki asit ana kayanın bu bölümlerinde erimeye sebep olmuştur. Buna bağlı olarak da başlangıçta muhtemelen düz bir kesit halinde olan yan yüzeylerde, bir içbükeyliğin yani içe doğru bir girintinin oluştuğu gözlenmiştir.

Buradaki işliklerin baskı kollu pres tekniği tipinde işlikler olduğunu kesin bir şekilde söylememizi sağlayan en önemli unsurlar, baskı kalasının (prelum) desteklediği pres kolu yuvaları ve ağırlık taşlarıdır. Kalas yuvalarının pres teknesinin tam orta noktasına denk gelecek şekilde açıldığı tespit edilmiştir. Pres kalası yuvalarına sahip işliklerde yaptığımız çalışmalarda bu yuvaların daire ve kare formunda oldukları görülmüş, bunların açılmasında ise 4 ayrı uygulama saptanmıştır (fig.1-3). Daire formulu olan örneklerimizin tamamı ana kaya üzerine açılmıştır ki bu en sağlam yapıda olanıdır²⁰. Yani yuvalar işliğin ana kaya oyulurken yüksek olarak bırakılan uzun kenarının pres teknesine bakan yüzüne açılmışlardır. Bu yuvarlak yuvalar ortalama 0.35 m. çapında ve 0.20 m. derinliktedirler. Kare veya yaklaşık kare formundakiler ise ya sadece uzun kenarlardan birinin üzerine sonradan yerleştirilen büyük monolit bir bloğa açılmış ya da bir örnekte olduğu gibi yarısı ana kayaya yarısı da sonradan yerleştirilen ve tek parça halindeki büyük kaya bloğuna açılan oyuğun ana kayaya açılana denk gelecek şekilde oturtulmasıyla oluşturulmuştur²¹. Bunların dışında irili ufaklı şekilsiz taşlardan pres teknesinin uzun kenarı

¹⁷ Bizim dikdörtgen veya kare formulu örneklerimizin aksine Dağlık Kilikya'da tespit edilenlerin çoğu yuvarlak biçimli olup hatta bazılarının üstte kare şeklinde yontularak, bunların üzerlerinin muhtemelen ahşap bir kapakla kapatıldığını gösteren örnekler belirlenmiştir. Araştırmalarımızda böyle bir örnek ele geçmemiştir. Dağlık Kilikya'daki benzerleri için bkz. Diler 1994, 509-510, Resim 15-17; Aydınoglu-Alkaç 2008, 279-282, fig.1-11; Diler 1995b, 83-98.

¹⁸ Toprakla dolu durumdaki toplama havuzlarının ölçüleri alınmadığı gibi formları da tam olarak belirlenememiştir. Suyla dolu olanlarda ise ölçü alma ve çizim işi çok zor şartlarda gerçekleştirilebilmiştir. Ancak bunların da biçimsel özelliğini gösterebileceğimiz fotoğraflarını çekmek mümkün olmamıştır.

¹⁹ Toplama havuzlarının içi toprak-moloz dolgusu ile kaplı olan işliklerde böyle bir çukurun olup olmadığı ne yazık ki belirlenememiştir. Diğer işliklerde yaptığımız incelemelerde ise havuz tabanının merkezinde küçük yuvarlak çukur bulunan 4 adet örnek olduğu görülmüştür.

²⁰ Her ne kadar buradaki işlikte iki adet yuva açılmış da olsa birisinin yuvarlak olması açısından benzerlik teşkil etmektedir. Bunun için bkz Aydınoglu-Alkaç 2008, 282, fig.10; Frigya bölgesinde de ana kaya oyulan benzer örneklerde yuvarlak yuva yerine yaklaşık kare veya dikdörtgen formlar tercih edilmiştir, bkz. Sivas 2003, fig. 2-5, 8-12.

²¹ Benzer tip ve formlardaki baskı kalası yuvaları Kilikya ve Likya bölgelerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili bkz. Diler 1995a, 510, Resim 17; Diler 1997, 190, dipnot 2; Aydınoglu-Alkaç 2008, 281-282, fig.3, 7-10.

üzerine örülen duvar sırasında bırakılan boşlukla kalas yuvası açıklığı elde edilen örneklerde karşımıza çıkmaktadır²². Kare veya yaklaşık kare biçimindeki kalas oyuklarının ölçüleri açıldıkları kaya kütesinin kalınlığına veya duvar örgüsünde kullanılan şekilsiz taşların büyüklüklerine ve genişliklerine göre değiştiği için ortalama bir ölçü verebilmek mümkün olmamaktadır. Ancak tespit edilen ölçülerden (örneğin 0.37x0.34m. ölçülerinde 0.50m. derinlikte olan gibi), kullanılan bu yuvalardan kullanılan pres kolu kalaslarının oldukça kalın olduğunu söyleyebiliriz. Pres kolu yuvası bulunan örneklerde bir husus dikkatimizi çekmiştir. O da baskı kalasının oturduğu yuva genelde işliğin yani pres teknesinin kuzey uzun kenarında yer almasıdır.

Baskı kollu pres tekniğinin bir parçası olan ağırlık taşlarının (litus) bir çoğu daha önce de belirttiğimiz gibi işliklerin hemen yanı başında bulunmaktaydı (fig. 1). Bunlardan sadece bir tanesi yatay vaziyette iken diğerlerinin tamamı dikey bir şekilde durmakta olup ne yazık ki hemen hemen hepsinin gövdelerinin büyük bir bölümü toprağa gömülü haldeydi. Bu yüzden de ağırlık taşlarının ebatları konusunda kesin bir şey söyleyebilmek mümkün olmamıştır. Ancak yatay olarak uzanan örneğimiz diğerlerine göre daha fazla toprak üstünde olduğu için özellikle bundan yola çıkarak gövde şekli konusunda bir fikir sahibi olabileceğimize şansı yakaladık. Dikey konumda olanların ise üst bölümleri²³ açıkta olduğu için buradan da üst ve yan yüzlerinin şekli hakkında kesin bilgiler elde edebildik. Sonuç olarak kullanılan ağırlık taşları yaklaşık yukarıdan aşağıya doğru hafifçe genişleyen piramidal bir şekle sahiptirler²⁴. Genelde kare formunda olan üst yüzün merkezinde kare bir oyuk bulunmakta iken üst tarafa yakın yan yüzlerde ise karşılıklı küçük birer yuvarlak delik bulunmaktadır. Dışta sığ olarak oyulmuş kare bir çerçeve içerisine alındığı gözlenen bu yuvarlak delikler ağırlık taşının baskı kalasına bağlanması için açılmışlardır.

Baskı kollu pres tekniğinin kullanıldığı Sakızlıklık Mevkii şarap işlikleri ile Kilikya Bölgesi işlik tipolojisine ve de tarımsal üretimin yapıldığı alanlara bir yenisi daha eklenmiştir. A.Diler, Kilikya bölgesini de kapsayan bir çalışmada işlikleri sahip oldukları pres teknesi ve toplama havuzlarının formlarına göre 6 ayrı tipe ayırmıştır²⁵. Burada 5.maddede verilen “dikdörtgen pres teknesi ve yuvarlak toplama havuzlu pres” tiplemesine bizim örneklerimizden sadece bir tanesi uymaktadır²⁶. Diğer örneklerimiz ise pres teknesi formu açısından benzer olmasına karşın toplama havuzunun şekli bakımından ayrılmaktadır²⁷. Başka bölgelerde benzerlerinin olduğunu bildiğimiz bu tipleri biz dikdörtgen pres teknesi ve dikdörtgen toplama havuzlu presler²⁸ ile dikdörtgen pres teknesi ve kare toplama havuzlu presler²⁹ olarak adlandırmak istiyoruz.

²² Dağlık Kilikya bölgesindeki benzer kalas yuvası için bkz. Aydınoglu-Alkaç 2008, 282, fig.8.

²³ Bunlardan birkaç tanesinin üst yüzeyleri 0.72x0.60 m., 0.65x0.65 m., 0.49x0.49 m. ölçülerindedir. Bu da bunların yaklaşık kare bir forma sahip olduğunu göstermiştir.

²⁴ Tespit ettiğimiz ağırlık taşları oldukça düzgün yüzeylere sahiptir. Bu yönüyle diğer bölge ve yerleşim yerlerinde görülen benzerlerinden ayrılır.

²⁵ Diler 1994, 508.

²⁶ Bu tiplerle ilgili örneklerle özellikle Dağlık Kilikya bölgesinde yapılan çalışmalar sırasında sıkça rastlanmıştır. Ayaş Merdivenlikuyu ve Hasanaliler'deki şarap işlikleri için bkz. Diler 1994, 509-510 Resim 15-17 ; Adamkayalar, Hüseyinler, Bausandal, Şahmurlu, Sömek, Hüsametli'deki benzerleri için bkz. Aydınoglu-Alkaç 2008, 279-282, fig. 1-5, 8-10.

²⁷ Görülen şekil farklılıkları işliğin çalışma prensibini hiçbir şekilde etkilemez.

²⁸ Diler 1995b, 89, fig.10. Diler'in bu çalışmada, Kilikya bölgesi ile ilgili şimdiki kadar yapılan yayınlarda rastlayamadığımız bu tipin bir benzerinin Likya bölgesindeki Gürses'te bulunduğunu görüyoruz.

²⁹ Diler, Filistin'de dikdörtgen ezme teknesi ve küçük kare toplama havuzunun birbirine kanalla bağlandığı benzer bir örnekten bahsetmektedir. Bkz. Diler 1995b, 90, dipnot 31, fig. 24b-c.

Dolayısıyla da A.Diler'in tipolojik ayrımını yaptığı 6 tipe, Kilikya bölgesi için, iki yeni tipin daha eklendiğini söyleyebiliriz.

Ana kayaya oyularak açılan bu tip şarap işliklerinin tarihlendirilmesi ile ilgili problem, konuyla ilgili çalışma yapan bütün araştırmacıların ortak sorunudur. Pek çok örneği saptanan bu tip işliklerin, olasılıkla Erken Bronz Çağından başlayarak, Geç Antik Döneme kadar devam eden süreçte şeklini değiştirmeden sadece Anadolu'da değil tüm Akdeniz havzasında çok yaygın bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir³⁰. Burada ele aldığımız örnekler de benzer coğrafik yapıya sahip bölge ve yerleşim yerlerinde bu tip işliklerin kullanıldığını bir kez daha bizlere göstermiştir. Sakızlıklık Mevkii'nde tespit edilen Roma ve Geç Antik Döneme tarihlenen günlük kullanım ve depolama kaplarına ait pişmiş toprak seramik parçaları bu konuda bir ölçüde bize yardımcı olmaktadır. Diğer yandan aynı zamanda nekropol sahasına da sahip olan bu ören yerinde bulunan az sayıdaki M.S. 3. yüzyıla tarihlenen yerel taştan yapılmış lahitler de tarihlendirme ile ilgili veriler sunmaktadır. Bir başka veri de yine işliklere çok yakın bir konumda bulunan yine Geç Antik Dönemden mütevazı ölçülü bir kiliseye ait kalıntılardır. Şimdilik³¹ elde olan bu verilere dayanarak, başlangıç tarihi kesin olarak saptanamamış olsa da Sakızlıklık Mevkii şarap işliklerinin en azından M.S. 3. yüzyıldan Geç Antik Döneme kadar kullanılmış olabileceğini söyleyebiliriz.

Zeytinyağı İşlikleri

Yürüttüğümüz araştırmalar sırasında ana kayaya oyulan şarap işliklerinin yanında prensipte aynı sistemde çalışmakla birlikte farklı düzenek elemanları ve mimaride iki adet zeytinyağı işliği saptanmıştır³². Kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla bu işlikler kapalı bir mekan içerisinde olmalıydılar. Mimarisinde yoğun tahribatın gözlendiği işliklerde, geçmişte doğa ve insanlar tarafından yapılanlara ek olarak, günümüzde yapılan kaçak kazılarla yenilerinin de eklenmiş olması burada yürüttüğümüz çalışmaları bir hayli güçleştirmiştir. Şarap işliklerinden soyutlanmadan, onlarla iç içe geçmiş vaziyette oldukları gözlenen zeytinyağı işlikleri de birbirlerinden bağımsız olarak eğimli arazideki uygun düzlüklerde yer almaktadırlar.

İşlik I (fig. 4-8)

Sakızlıklık mevkiinin kuzeye bakan yamacının tepe düzlüğüne yakın olan bölümünde bulunan bir düzlükte yer almaktadır (fig. 4-5). İşliğin büyük bir bölümü doğa veya insanoğlunun yapmış olduğu tahribatlar nedeniyle yok olmuş, ne yazık ki gündün güne yok olmaya da devam etmektedir³³. Ne yazık ki duvarlardan sadece kuzey ve doğu taraftakilerin temel seviyesinden

³⁰ Bizim örneklerimizin de için de yer aldığı bu tip işliklerin ortaya çıkış yerleri, benzerlerinin bulunduğu bölge ve yerleşmeler ile ilgili değişik yayınlarda önceden söylenenleri burada yinelemek yerine bu yayınları zikretmenin daha uygun olacağını belirtmek isteriz. Bkz. Aydınoğlu-Alkaç 2008, 282-283, not:17-28; Diler 1995b, 90-91.

³¹ Çalışmalar devam ettikçe yeni bilgilere ulaşacağımız kesindir. Özellikle yapılacak kazı çalışması ile bu ören yeri hakkında oldukça önemli verilere ulaşacağımızı ifade etmek isterim. Çünkü pek çok kalıntı yıkıntuların veya toprak dolgunun altında kalmış durumda.

³² Bunlar İşlik 1 ve İşlik 2 olarak adlandırılmış olup bundan sonra bu adla anılacaklardır.

³³ Geçmişte yapılan tahribatın dışında yakın zamanda yapıldıkları anlaşılan kaçak kazılarla da bu durumun halen devam ettiğini göstermektedir. Böyle bir kaçak kazı sonucu ağırlık taşları buldukları yerlerden alınarak veya çıkarılarak çukurun yanı başına konmuşlar, ancak büyük bir şans eseri de tahribata maruz kalmamışlar. Maalesef aynı şansa sahip olamayan yağ toplama kabının kırılarak parçalara ayrıldığı görülmüştür. Bu kaba ait tek bir parça bulunmuş olup ne yazık ki kabin diğer parçalarına rastlanamamıştır.

birkaç metrelik küçük bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. İşliğin daha sağlam olan 5.70 m. uzunlukta 1.13 m. genişlikteki kuzey duvarı, orta büyüklükteki düzgün olmayan bölgenin yerel taşlarının kullanıldığı sandık tipi duvar örgü tekniğine benzeyen bir tarzda kuru duvar örgüsüne sahiptir. Yani taşların sadece iç ve dış tarafa bakan yüzeyleri kabaca yontularak düzleştirilen taşlardan örülmüş olup arkalarında kalan boşluklar ise daha küçük moloz taşlarla doldurulmuştur. Doğu duvarından ise temel seviyesinde çok daha az bir bölüm saptanabilmiştir³⁴. Söz konusu duvar kalıntıları işliğin en azından bir mekan içerisinde olabileceğini göstermesi bakımından oldukça önemli bir kanıt olmuştur. Yine de bu duvarlar, ışık alanın ölçülerini tespit etmemize yetmemiştir. Buna karşın işliğin oturduğu arazinin yapısı, özellikle de ışık zemini ve yıkıntılarının dağılışı biçimi, bizde burasının dikdörtgen bir mekan olabileceği fikrinin ağırlık kazanmasına vesile olmuştur. Ayrıca aşağıda ele aldığımız ve formunu kesin olarak tespit ettiğimiz İşlik II'nin dikdörtgen şekle sahip oluşu, bu düşüncemizin daha da netleşmesine büyük katkı sağlamıştır³⁵. Dolayısıyla üst örtüsü hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız İşlik I büyük olasılıkla dikdörtgen formulu kapalı tek bir mekandan oluşmaktaydı (fig. 4).

Yağ elde etmede kullanılan düzeneği oluşturan ekipmanların bir kısmı in situ olarak dururken bir kısmı da kaçak kazılar sonucu yerlerinden çıkarılarak etrafa geliş güzel atılmıştır. Bunlardan pres yatağı ve bekletme havuzu/teknesi in situ durumda olup diğer ekipmanlar bunların yakın çevresinde dağınık bir şekilde durmaktadır (fig. 5). Büyük bir bölümü ortada olmayan yağ toplama kabına ait bir parçanın da etraftaki taşlar arasında olduğu görülmüştür. Bazı ışık elemanları ise hiç bulunamamıştır.

İşliğin kuzeydoğu köşesinde 2.10x1.20 m. ölçülerinde monolit bir bloktan yapılmış dikdörtgen formulu pres yatağı in situ vaziyette yarısı toprağa gömülü olarak durmaktadır (fig. 6). Üst yüzeyle birlikte yan yüzeylerinin de kabaca düzleştirildiği anlaşılan pres yatağının yüksekliği 0.50 m.dir. Üst yüzeyde farklı çap ve oluk derinliğinde, içinde kuş/kaz ayağı veya yaprak damarları şeklini andıran oluklar bulunan iki adet daire bulunmaktadır³⁶. Birbirlerine akıtma oluşu ile bağlı olan dairelerden bir tanesi küçük bir tanesi daha büyük çaptadır. Küçük olanın yağ akıtma işlevi gören oluk derinliği sığ bir şekilde oyulmuşken, büyük olan dairenin oluşu ise daha derindir. Oluk derinlikleri sığ olanda 0.01 m. iken diğerinde 0.10-0.20 m. arasında değişmektedir. Her iki yuvarlağa ait yağ akıtma kanalları aynı yerde buluşmaktadır. Olasılıkla bu olukların birleştiği yerde pres yatağının hemen altında, preslenen yağın toplandığı bir yağ toplama kabı/havuzu olmalıydı. Etrafta gerçekleştirdiğimiz araştırmalarda belki de bu amaçla kullanılmış olabileceğini düşündüğümüz yöreye ait taştan oyularak yapıldığı anlaşılan kırık bir parça bulduk³⁷. Bu parçanın böyle bir amaca hizmet ettiğini İşlik 2'de in situ vaziyette tespit ettiğimiz toplama havuzu gayet net bir şekilde ortaya koymuştur.

³⁴ Pres yatağının uzun kenarı doğu duvarına paralel uzanmaktadır. Bu da bu duvarda pres kalasını destekleyen kalas yuvasının burada olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Çünkü ışık döşemi ile ilgili saptanan tüm ekipmanlar doğu duvarında kalas destek yuvasının olması gerektiğine işaret etmektedir.

³⁵ Likya bölgesinin doğuda Pamphylia ve Pisidya ile kesiştiği sınır bölgesinde bulunan Neapolis yerleşim yerinde keşfedilen bir zeytinyağı işliği hem mekan olarak hem de pres yatağının bulunduğu konum bakımından bizim işliğimizle benzeşmektedir. Konuyla ilgili bkz. Bulut 2005, 194-195, fig.1-2.

³⁶ A.Diler bu tip pres yataklarının daha donanımlı işliklerde kullanıldığını ve taşınabilir özelliğinden bahsettikten sonra, üzerlerinde ise tekli veya çiftli pres yerlerinin daire şeklinde bir kanala sahip olduklarını pek çok örnekte de bu yuvarlak kanalların içerisinde haç, ışın ve yaprak damarları şeklinde oyulduklarını belirtmektedir. Bunun için bkz. Diler 1994, 507.

³⁷ Belki de in situ konumda yerinde duran toplama havuzu büyük ihtimalle yakın tarihte yapılan kaçak kazılar sonucu parçalanmış olmalıdır.

Pres yatağının batısında baskı kalasında kullanılan iki adet ağırlık taşı bulunmaktadır. Defineciler tarafından yapılan kaçak kazı sonucu her iki ağırlık taşı da belki de in situ olarak durdukları yerlerden alınarak başka yere taşınmışlardır. Pres yatağına daha yakın olan yan yatmış vaziyette olup diğerine göre daha küçük ebatlıdır. Uzakta ve daha büyük olan (yükseklik: 0.90 m., taban genişliği 0.88x0.82 m., üst yüzey: 0.80x0.70 m.) ise yeri değiştirilmiş olmasına karşın dik olarak durmaktadır (fig. 7). Ölçülerden de anlaşılacağı üzere yukarıdan aşağıya doğru hafifçe genişleyerek devam eden, yani üst yüzeyi tabana göre daha dar olan ağırlık taşı bu haliyle piramidal bir görünüme sahiptir³⁸. Üst yüzeyinde yaklaşık kare formunda bir oyuk, yukarıya yakın her iki yan yüzde yuvarlak birer delik bulunmaktadır. Üst yüzeydeki oyuk 0.25x0.30 m. ölçülerinde ve 0.35 m. derinliktedir. Deliklerin çapları ise ortalama 0.10 m.dir. Bu da ağırlık taşlarının pres kolu kalasına kalın iplerle bağlandığını göstermektedir.

Pres yatağının yaklaşık 2.20 m. güneyinde in situ durumda büyük bir bölümü toprağa gömülü vaziyette silindirik gövdeli bir havuz/tekne yer almaktadır (fig. 8). Dış çapı 1.87 m. iç çapı üstte 1.26 m. tabanda 1.34 m., derinliği ise 0.24 m.dir. İçbükey bir profile sahip olan teknenin, dıştan gövde yüksekliği tespit edilememekle birlikte toprak üstündeki görünür yüksekliği 0.62 m. olarak ölçülmüştür. Teknenin üst yüzeyindeki duvar kalınlığı ise 0.22-0.32 m. arasında değişmektedir. Bu haliyle parça bizde bir ezme teknesi olabileceği izlenimi uyandırdı. Ancak dikkatlice incelendiğinde içerisinde dönen orbisin sabitlenmesi için havuzun merkezindeki gerekli mil yuvasının olmadığı görüldü. Ayrıca havuz iç kesiti de yine bunun trapetum olamayacağını düşündüren bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlar bize işlik döşem elemanının bir ezme teknesi türü olan trapetum olamayacağını göstermiştir Ancak bilindiği üzere zeytin taneleri sadece trapetumlarda ezilmeyip daha eski ve ilkel yöntemlerde dibek taşı adı verilen havanlarda taştan ya da çoğu kez sert ahşaptan yapılan tokmaklarla dövülerek parçalanırdı. Bizim tespit ettiğimiz parça belki de bu şekilde kullanılmış olabilir diye düşünürken, üst yüzeyde yani duvar kalınlığı olarak kabul ettiğimiz alanın en geniş yerinde 0.04 m. genişlikte sığ bir akıtma kanalının olduğunu farkettilik³⁹. Söz konusu bu oyuk, döşemin içerisindeki sıvının dışarıya tahliyesi için bilinçli bir şekilde açılmış olmalıydı. Bu durumda silindirik gövdeli döşem elemanının bir pres teknesi olma ihtimali ortadan kalkmıştı. Bize göre büyük bir olasılıkla bekletme veya ayırıştırma havuzu olmalıdır. Şayet bekletme havuzu ise bu defa da ezilerek hamur haline getirilen zeytinlerin çuval içerisinde preslenmeden önce mi yoksa preslendikten sonra mı buraya konuldukları sorusu akla gelmektedir. Bunun her iki şekilde de kullanılmış olabileceği akla uygun gelmektedir. Bilindiği üzere, ezme teknelerinde (trapetumlarda) orbislerle ezilerek hamur haline getirilen zeytinler yağ çıkarmak gayesiyle preslenirdi. Çok meşakkatli olan bu işlem buradaki gibi ilkel yöntemlerin kullanıldığı işliklerde çoğunlukla birkaç kez preslenirdi. Bunu yapmaktaki amaç ise zeytinden maksimum düzeyde yağ elde edebilmektir. Hatta presleme işlemi tamamlandıktan sonra bile torba içerisindeki zeytin hamurları bir kenara alınıp bekletilir, bu esnada üzerine sıcak su dökülerek bunlardan düşük kalitede olsa da tekrar yağ elde edilebilmekteydi. Bu bağlamda presleme işlemi tamamlanan ürünler tekrar bu havuza alınıp bekletilerek üzerine dökülen sıcak su vasıtasıyla da çıkan yağ havuz kenarındaki oluktan akararak bir kap içerisinde toplanmış olmalıdır. Bununla ilgili bir diğer önerimiz de hamur haline getirilen zeytinlerin preslenmeden önce burada bekletilmiş

³⁸ Bizim örneklerimiz diğer bölgelerde ele geçenlere göre çok daha düzgün bir forma sahiptir. Yakın benzerleri için bkz. Hadjisavvas 1992, 63, fig.114.

³⁹ Akıtma deliğinin bulunduğu bölümün biraz dolgu toprakla kaplı olması ilk bakışta burada böyle bir oyuğun var olduğunu anlamamıza engel olmuştur.

olabileceğidir. Yani ezilerek hamur haline getirilen zeytine herhangi bir sıkma/presleme işlemi yapmadan yağın sızma suretiyle kendiliğinden çıkmasını sağlayarak en kaliteli yağ olan sızma zeytinyağı elde etmek olabilir.

Bekletme havuzundan oldukça uzakta yarıya yakın kısmı açıkta, diğer kısmı ise toprak taş karışımı dolgu altında kalmış olan ve yarı yan yatmış vaziyette duran ezme taşı (orbis) 1.38 m. çapında, 0.45 m. kalınlıktadır⁴⁰. Orbisin merkezine açılmış olan 0.18m. çapındaki mil yuvasını 0.29x0.29m. ebatlarında 0.20m. derinliğinde kare bir oyuk çevrelemektedir. Yan yüzlerde yaklaşık 0.02m.lik bir profil olduğu gözlenmiştir. Şayet orbis bu işliğe ait ise, yani bir başka yerden buraya getirilmemişse, bu işliğe ait bir ezme teknesi (trapetum) olmalıydı. Tüm araştırmalarımıza rağmen ne yazık ki ezme teknesi (trapetum) tespit edilememiştir.

İşlik I'le ilgili günümüze ulaşabilen mimari kalıntılar ile zeytinin yağını çıkarmak için kurulan düzeneklere ait buluntular sayesinde işliğin mimarisini ve de hangi prensipte çalıştığını anlamamız mümkün olmuştur. Her ne kadar doğu duvarın yıkılmasıyla buradaki varlığı muhakkak olan pres kalasının desteklediği yuva tespit edilememiş olsa da yukarıda ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız diğer kalıntı ve buluntular, muhtemelen tek odalı kapalı bir mekan içerisindeki İşlik I'in "ağırlık taşlı baskı kollu pres / kaldıraçlı ağırlık pres"⁴¹ tekniği ile çalıştığını açıkça ortaya koymuştur⁴².

İşlik II (fig. 9-14)

İşlik I'in güneyinde, Sakızlıklı Mevkiinin batıya bakan yamacındaki küçük bir düzlükte bulunmaktadır. İşlik, görülebilen duvar kalıntularına göre dört tarafı kuru duvar ile örülerek çevrelenen tek gözlü dikdörtgen bir oda içerisinde hizmet vermiş olmalıydı (fig. 9-10). İşlik I gibi doğu-batı yönlü olup yaklaşık 11.00x7.00 m. ölçülerindedir. Mekanı sınırlayan duvarların neredeyse tamamı yıkılmış olup günümüze ulaşabilen kalıntılar da temel seviyesindedir. Duvar örgüsünde kullanılan taşlara ait yıkıntıların büyük bölümü işliğin içerisinde halen yığın olarak durmaktadır. Mekanı çevreleyen ve günümüze kadar ulaşabilen kuzey uzun duvarı tespit edilebilen en uzun duvardır. Genelde duvar örgüsünde şekilsiz moloz taşlar kullanılmakla birlikte köşelerde düzgün sayılabilecek yerel dikdörtgen blokların tercih edildiğini görüyoruz. İşliğin güney uzun duvarının doğu başlangıcının hemen önünde yerde duran 2.30 m. uzunlukta, 0.66 m. genişlikte ve 0.32 m. kalınlıktaki bir lento parçası girişin muhtemelen burada olabileceğini işaret etmektedir. Üst örtü konusunda fikir verebilecek her hangi bir bulguya rastlayamadık.

İşlik II'nin yağ elde etme düzeneğini oluşturan unsurlardan bir kaçı in situ durumda iken diğerleri de etrafa dağılmış konumdaydı. Ne yazık ki bunların çoğunluğu da yıkıntı ve çalıkların arasında kalmış vaziyetteydi⁴³ (fig. 9).

⁴⁰ Hemen hemen her bölgede sıkça rastlanan bir tiptir. Dağlık Kilikya'daki örnekler için bkz. Hellenkemper-Hild 1986, 92, Res. 135 ; Pamphylia'daki örneği için bkz. Bulut 2008, 193, res. 5-6 ; Karia'daki benzer bir örnek ve kullanımını için bkz. Ahmet 2001, 165, fig. 11; Kıbrıs'daki benzerleri için bkz. Hadjisavvas 1992, 8, fig. 6, 17.

⁴¹ Her iki adlandırma da bu pres tipi için araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır.

⁴² Benzer düzenek örnekleri için bkz. Mattingly 1988b, 153-161, fig. 1; Hadjisavvas 1992, 38-39, fig.65; Frankel 1997, 74, fig. 1a.

⁴³ Ören yerindeki yoğun yıkıntı ve çalılık nedeniyle işlik döşemlerinde ölçü alma ve belgeleme çalışmaları çok güç şartlar altında gerçekleştirilebilmiştir.

Tıpkı İşlik I de olduğu gibi bu işlikte de odanın kuzeydoğu köşesinde monolit bloktan yapılmış dikdörtgen formlu bir pres yatağı in situ bir şekilde karşımıza çıkmıştır (fig. 10) 2.25x1.30 m. ölçülerindeki pres yatağının uzun kenarı mekanın doğu kısa duvarına paralel olacak şekilde yerleştirilmiştir. Pres yatağı ile bu duvar arasındaki mesafe yaklaşık 1.65 m. iken dikey olarak durduğu kuzey uzun duvarla neredeyse bitişik durumda olup aralarındaki mesafe 0.25 m. dir. Sadece üst ve ön yüzeyi açıkta olan ve de görüldüğü kadarıyla bu yüzleri düzleştirilmiş olan pres yatağı 0.45 m. yüksekliğindedir. Üst yüzeyde birbirine bitişik durumda içerisinde farklı şekillere sahip olan iki daire yer almaktadır. Bunlardan soldaki daire yukarıda bahsettiğimiz İşlik I’de görülenle aynı şekilde olup sağdakine göre daha derin olukludur. Sağdaki sığ oluklu dairenin içinde ise artı (+) işareti yer alır. Aynı noktada birleşen her iki dairenin olukları derin bir yarıktan aşağıya doğru devam eder. Bu noktada, yani pres yatağının batısında ve 1/3’lük bölümü monolit pres yatağının altına girmiş olan daire formunda bir toplama havuzu in situ olarak durmaktadır. Bu havuz pres yatağında sıkılan zeytinlerden çıkarılan yağın oluklardan akarak toplanmasında kullanılmaktadır. Toplama havuzunun tam şekli ve ölçüleri toprak dolgu, bitki örtüsü ve bir bölümü blok altında olduğu için tespit edilemedi. Ancak sadece havuzun çapının 0.70 m., derinliğinin ise 0.45 m. olduğu ölçülebilmştir.

Pres yatağının yaklaşık 2.00 m. batısında neredeyse tamamı toprağa gömülü durumda bir adet pres kolu ağırlık taşı (litus) saptanmıştır (fig. 14). Sadece üst yüzeyi açıkta olduğu için ne yazık ki tam ölçüleri alınamamıştır. Açıkta olan 0.74x0.70 m. ebatlarındaki yaklaşık kare biçimli üst yüzeyin ortasında 0.30x0.32 m.lik kare bir açıklık bulunmaktadır. Kare açıklık 0.30 m. derinliğe sahiptir. Gördüğümüz kadarıyla bu ağırlık taşı büyük bir ihtimalle İşlik I’de bulunanlarla aynı formdadır. Dolayısıyla da “baskı kollu pres” sisteminde kullanılmış olmalıydı.

Yine pres yatağının 1.25 m. batısında yani ağırlık taşı ile pres yatağı arasında ortasında 0.36 m. çapında ve 0.30 m. derinliğinde bir oyuk bulunan üst tarafı daire formlu bir taş bulunmaktadır (fig. 13). Görüldüğü kadarıyla in situ durumda olmadığı anlaşılan işlik döşemünün büyük bir bölümü yıkıntı ve toprak dolgu içerisinde olduğu için bütün ölçüleri ne yazık ki alınamadı. Bu durum tüm formunu görmemizi engellemekle birlikte görüldüğü kadarıyla silindirik formlu olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık 0.80 m. çapındaki silindirik taşın dış yüzünde ahşap hatılın oturması için karşılıklı birer geçme yuvası vardır. Bire bir benzeri olmasa da aynı işlev için kullanıldığını düşündüğümüz yine silindirik veya değişik forma sahip örneklerle bakarak bizim kalıntımızın da bir tür ağırlık taşı olduğunu belirtmek isteriz. Ancak, bu malzeme bizim İşlik I ve hemen yanı başında bulduğumuz diğer ağırlık taşlarının kullanıldığı pres tiplerinden farklı düzenekte çalışan işlik döşemine ait olmalıydı. Bu yüzden biz de yanlardaki kalas geçme yuvaları ile üst yüzeyde sonsuz vidalı ahşabın oturduğu daire şeklindeki oyuktan yola çıkarak, silindirik formlu ağırlık taşının “baskı kollu taş ağırlığa bağlı vidalı pres / kaldıraçlı ağırlık taşı vidalı pres”⁴⁴ sisteminde daha önceden bilinenlerle muhtemelen aynı amaç için kullanıldığını söyleyebiliriz⁴⁵.

⁴⁴ Her iki adlandırma da bu sistem için araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır.

⁴⁵ İlk zamanlar herhangi bir teçhizat kullanılmadan direkt olarak yere gömülen sonsuz vidalı ahşap eleman, sonradan değişik formlardaki taş bir ağırlığa bağlanmıştır. Vidaya bağlı kol çevrildikçe de baskı kolu ile birlikte havaya kalkan ağırlık taşı kalasın ağırlığını daha da artırmış, böylece pres yatağı üzerinde preslenecek zeytin hamuru dolu çuvalara daha fazla baskı yapılmış olmaktadır. Farklı tipte ağırlık taşı kullanılmış da olsa, aynı prensipte

İşliğin yaklaşık güneydoğu köşesinde, güney duvarının hemen önünde silindirik ezme teknesi (trapetum) ve onun da üzerinde de silindirik ezme taşı (orbis) bulunmaktadır (fig. 12). Orbis, ezme teknesinin büyük bir bölümünü kapatacak şekilde yatay vaziyette üzerinde durmaktadır. Gövdesinin büyük bir bölümü toprağa gömülü durumdaki ezme teknesinin bir bölümü de yıkıntı ve çalılıklarla kapalıydı. İç kısmı da toprak ve küçük moloz taşlarla neredeyse tamamen doluydu. Bu yüzden gövde yüksekliği belirlenememiştir. Alabildiğimiz ölçülere göre ezme teknesinin iç çapı 1.90 m. olup derinliği ise 0.12 m.dir. Yaptığımız incelemeler sırasında orbis'in sabitlenmesi için teknenin merkezinde çıkıntı şeklinde mil yuvasının olduğu saptanmıştır. Ezme teknesinde dönen orbisin çapı 1.26 m. kalınlığı ise 0.44 m.dir. Orbis geniş yüzünün merkezine açılmış olan 0.20 m. çapındaki mil yuvasını 0.09 m. derinlikte ve 0.25x0.25 m. ölçülerinde kare bir oyuk çevrelemektedir.

İşlik II'den günümüze ulaşan kalıntı ve buluntular burasının da tek odalı kapalı mekan içerisinde hizmet veren bir zeytinyağı işliğı olarak düzenlendiğini göstermiştir. İşlik I de olduğu gibi burada da baskı kolu kalasını destekleyen oyuğa, yani kalas yuvasına ait herhangi bir kalıntı ve buluntuya rastlanmamıştır. Fakat tespit edilen diğer buluntular bu işliğimizin de baskı presli sistemle çalıştığını gösterir. Ancak buradaki pres uygulaması İşlik I'den biraz farklı sistemle çalışıyor olmalıydı. Çünkü ele geçen ağırlık taşlarının iki ayrı tipte olması, buradaki baskı presinin de iki farklı şekilde ya da ikisinin de aynı anda birlikte kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Bunlar "ağırlık taşı baskı kollu pres" ile "baskı kollu taş ağırlığa bağlı vidalı pres" yapılanmalarıdır. Ancak şunu da belirtmek isteriz ki, burada tespit edilen ağırlık taşlarının in situ olup olmadığı netlik kazanmamıştır. Dolayısıyla bunlardan bir tanesi bir başka yerden buraya taşınmışsa, yani bu işliğe ait değilse, bu durumda sistemlerden birisi tek başına kullanılmış olmalıdır. Bu yüzden burada bir kazı yapmadan kesin bir şey söylemek şimdilik mümkün gözükmemektedir.

Sonuç

Sağlıklı Köyü yakınlarında bulunan ören yerinde belirlenen gerek şarap gerekse zeytin yağ işlikleri genel yapısal özellikleri ile sadece Kilikya değil aynı zamanda tüm Akdeniz Havzasında bulunan ve kökeni Bronz çağına dek uzanan işliklerle özdeş yapıdadır. Bölgenin topografik yapısına uydurularak düzenlenen ve ana kaya oyularak hazırlanan toplama havuzları, tekneler ve ağırlık taşlarından oluşturulan bu tip tarımsal işlikler, özellikle Anadolu'da geniş bir coğrafyaya yayılmakta ve teknik olarak tüm atölyelerle birliktelik göstermektedir.

Çok sayıda atölye alanlarının varlığı ile birlikte gerek zeytinyağı gerekse şarap transportunu sağlayan bölgedeki amphora atölyelerinin büyük bir kapasite ile çalışmış olmaları⁴⁶, bu tip tarımsal işliklerin Kilikya'da antik dönemde önemli bir endüstri olarak kabul gördüğünü işaret etmektedir.

çalışan vidalı preslere pek çok bölge ve yerleşim yerinde rastlanmaktadır. Pamphylia: Bulut 2005, 197, res.18; Kıbrıs: Hadjisavvas 1990, 181-184, fig. 3; Hadjisavvas 1992, 46, 48, 52, 120, fig. 77, 81, 87, 220 Güney Levant'daki Bizas Dönemi presleri arasında da bu sistemin olduğu bilinmektedir, bunun için bkz. Frankel 1997, 74-75, fig.1c.

⁴⁶ Hellenistik ve Roma dönemi Kilikya'sında, özellikle de kıyı yerleşmelerinde üretildikleri belirtilen amphoraların (bunlardan Anemurium Type-A ve çok yaygın olan LR1 grubu gibi) bölge işliklerinde elde edilen zeytinyağı ve şarabın transportunda kullanılmış olabilecekleri pek çok kez tekrarlanmıştır. Tüm bunlar için bkz. Williams 1989, 91-95, fig.548-560; Şenol-Kerem 2000, 81-114; Şenol 2003, 82-86; Şenol- Cankardeş Şenol 2003, 119-143; Ferrazzoli 2003, 682, 684, 686.

Bu kapsamda Sağlıklı Köyü yakınındaki araştırma konumuzu oluşturan ören yerindeki Sakızlıklı örneklerinin dışında diğer mevkilerde de geniş bir alana yayılmış konumda çok sayıda birbirinden bağımsız zeytinyağı ve şarap atölyesinin tespit edilmiş olması, Kilikya'da bu endüstrinin yayılım alanını göstermesi bakımından önemlidir. Böylece, daha önceki çalışmalarda özellikle Dağlık Kilikya'da tespit edilen tarımsal işliklerle benzer teknik ve yapısal özelliklere sahip işliklerin Ovalık Kilikya bölgesinde de yer aldığı ortaya konmuştur. İşliklerin bulunduğu bölgenin günümüzde de zeytin ağaçları ile kaplı olması, burasının aynı zamanda tarımsal bir alan olarak kullanıldığına da işaret etmektedir.

Bir yönden tespit edilen işliklerin her iki sanayi ürününe yönelik ayrı ayrı düzenlenmiş olması, diğer yönden de, bu çalışmada ele almadıklarımızda göz önünde bulundurulursa, sayıca dikkate değer miktarlarda olmaları bizde bu alanda büyük bir kapasite ile üretim yapıldığı yönünde bir izlenim uyandırmaktadır. Bu da söz konusu işliklerde sadece iç pazara dönük bir üretim yapılmadığını gösterir. Dolayısıyla arz-talep ilişkisi bakımından bu alandaki üretimin yalnızca yerel ölçekte olmayıp dış pazara yönelik olarak da yapılmış olabileceği fikrini akla getirmektedir⁴⁷. Bu durumu destekleyen bir diğer faktör de işliklerin bulunduğu ören yerinin Tarsus şehrine ve de en önemlisi Sağlıklı Roma yoluna bu denli yakın olmasıdır. Yüzeyle tespit edilen amphora ve depolama kaplarına ait parçalar⁴⁸ imal edilen ürünlerin hem depolanması hem de paketlenerek dış satıma hazır hale getirilmesi yönünde önemli birer kanıt olmuşlardır. İçleri zeytinyağı veya şarapla dolu olan amphoraların, hemen yanı başındaki bu yol vasıtasıyla da nakledilmesi hiç uzak ihtimal değildir. Kısaca; "tarımsal üretim-sanayi-ulaşım kolaylığı" hepsi bir aradadır. Böylesi elverişli bir konumda olması yani hem Tarsus'a bu kadar yakın olması hem de ulaşımı sağlayan yolun çok yakınında bulunması buradaki işliklerin antik dönemde Tarsuslu toprak zenginlerinin endüstriyel işletmeleri olabileceğini akla getirmektedir. Dolayısıyla çalışma alanındaki işliklerin çokluğu, bu ören yerinde üretilen üzüm ve zeytininin dışında Tarsus'un teritoryumundaki diğer tarımsal alanlarda üretilenlerin de burada işlenmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Elde edilen şarap ve zeytinyağı da bu yol vasıtasıyla Tarsus'a ve sipariş veren diğer yerleşmelere gönderilmiş olmalıdır.

İşliklerin tarihlendirilmelerinde yaşanan sıkıntılar güncelliğini halen korumaktadır. Bizim çalışmamızda olduğu gibi kazısı yapılmamış bir bölgede bulunan işlikleri tarihlemek daha da güçleşmektedir. Ancak bölgede bulunan diğer kalıntı ve buluntular ile işlik döşemlerinde kullanılan ekipmanlar bizlere tarihleme konusunda biraz da olsa yardımcı olmaktadır. Yukarıda konu başlıkları altında belirttiğimiz üzere, başlangıç tarihi kesin olarak saptanamamış olmakla birlikte Sakızlıklı Mevkii işlikleri en azından M.S. 3. yüzyıldan Geç Antik Çağa kadar kullanılmış olmalıdır.

⁴⁷ Diğer alanlarda devam eden çalışmalarımız sonuçlandırıldığında bu durum daha da netlik kazanacaktır.

⁴⁸ Bölgede yapılacak arkeolojik bir kazı çalışması bu sayının şüphesiz çok daha fazla artmasını sağlayacaktır.

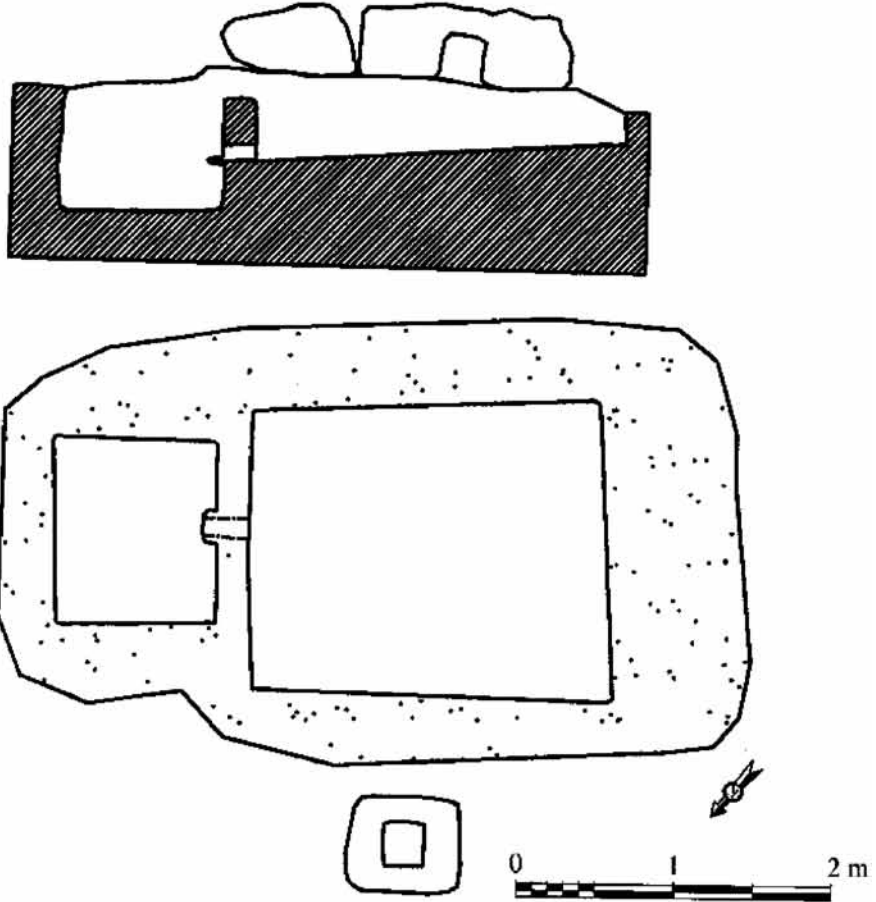

fig. 1 Dikdörtgen toplama havuzlu ve ezme tekneli kayaya oygu şarap presi

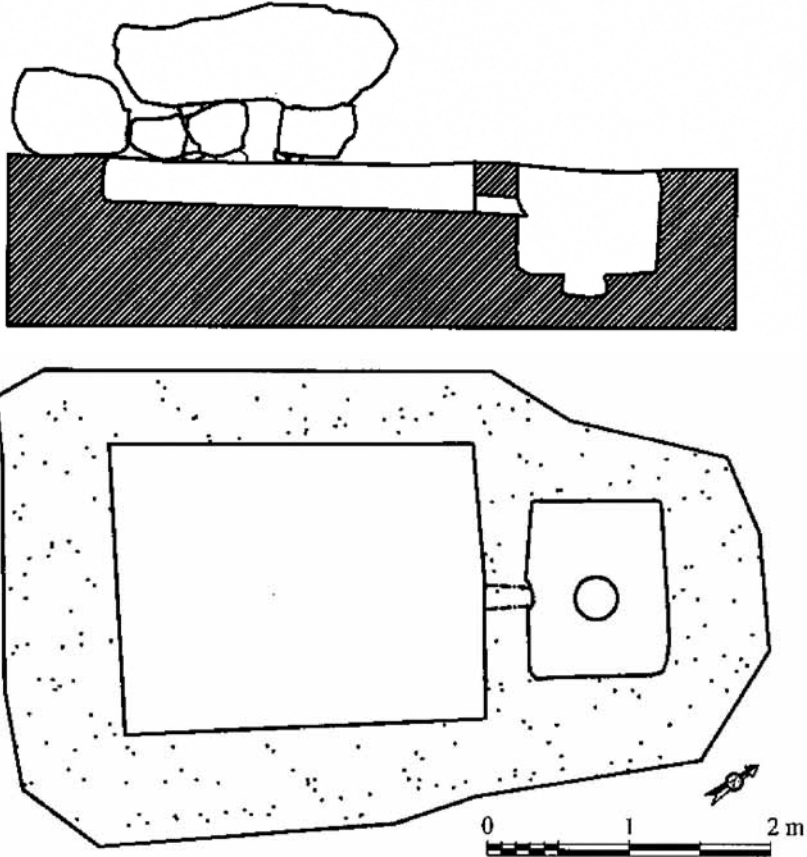

fig. 2 Duvarda baskı kalası yuvalı (kare formlu), tortu çukuru olan toplama havuzlu şarap presi

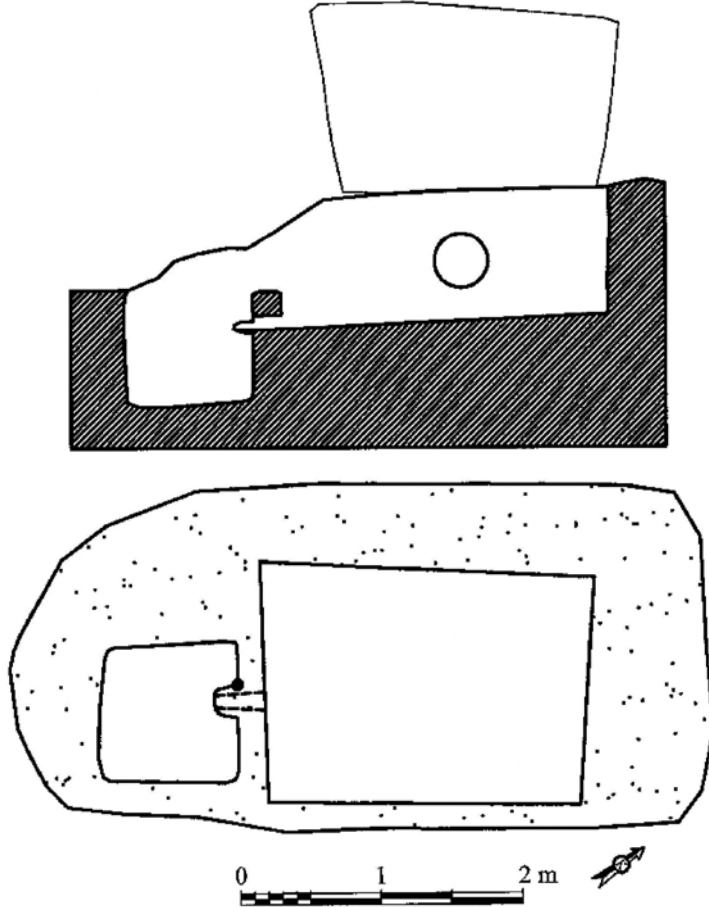

fig. 3 Kare toplama havuzlu, ana kayada baskı kalası yuvalı (yuvarlak formulu) şarap presi

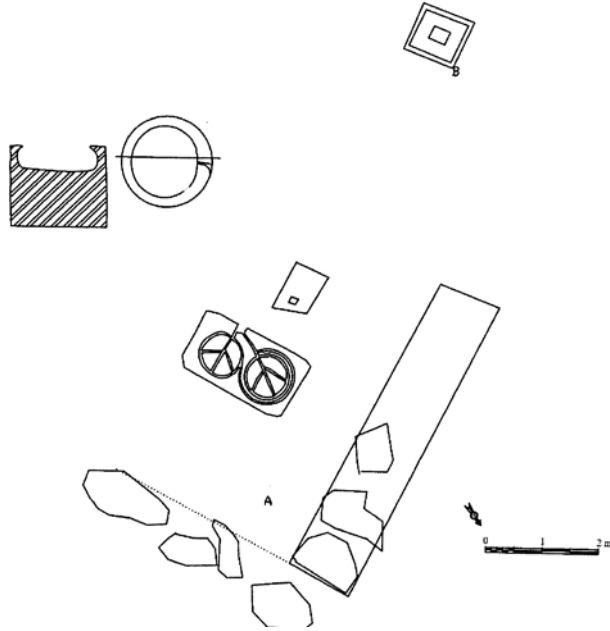

fig. 4 İşlik I planı

fig. 5 İşlik I, kalıntıların kuzeyden genel görünüşü

fig. 6
İşlik I, pres yatağı

fig. 7
İşlik I, baskı kollu pres ağırlık taşı

fig. 8
İşlik I,
bekletme/ayırıştırma havuzu

fig. 9
İşlik II, kalıntılarının
kuzeydoğudan genel görünüşü

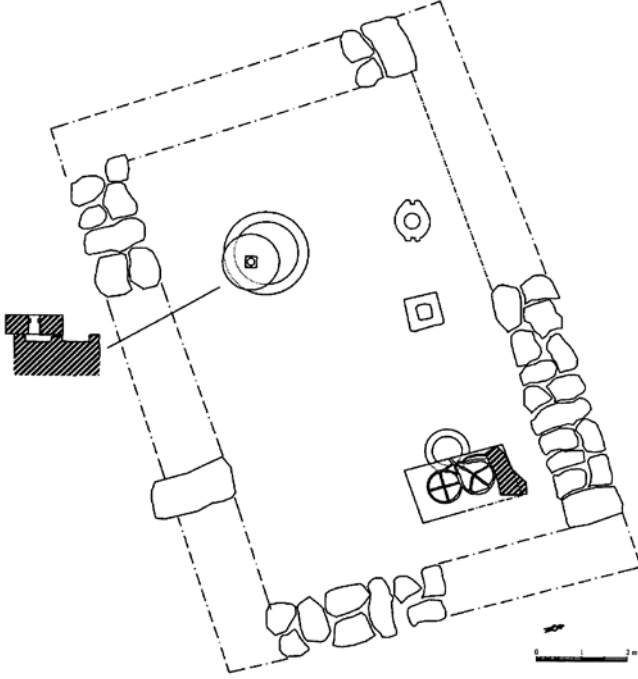

fig. 10
İşlik II planı

fig. 11
İşlik II, pres yatağı ve
toplama kabı

fig. 12
İşlik II, ezme teknesi (trapetum)
ve silindirik ezme taşı (orbis)

fig. 13
İşlik II, vida presi ağırlık taşı

fig. 14
İşlik II,
baskı kollu pres ağırlık taşı

Bibliography/Kaynakça

- Ababa-Meiri-Rapaport 2003** D. A. Ababa, O. Meiri, M. Rapaport, "The Battle of the Olive" *Journal of Palestine Studies*, Vol. 32, No. 3, 94-100.
- Ahmet 2001** K. Ahmet, "A middle Byzantine olive press room at Aphrodisias" *Anatolian Studies* 51, 159-167.
- Ahlström 1978** G.W. Ahlström, "Wine Presses and Cup-Marks of the Jenin-Megiddo Survey" *BASOR* 231, 19-49.
- Albright 1943** W.F. Albright, "The Excavation of Tell BeitMirsim: The Iron Age" *AASOR*, 21-22.
- Amit 1992** Amit D. "Khirbet Hilal" *ESI* 10, 150-151.
- Amouretti-Brun 1993** M.C. Amouretti, J.P. Brun (ed.) *La production du vin et de l'huile en Méditerranée. Actes du symposium international organisé par le Centre Camille Jullian et le Centre archéologique du Var, Aix-en-Provence et Toulon 20-22 novembre 1991*, BCH Supp. 26, Athènes.
- Anderson 1903** J.G.C. Anderson, *A Journey of Exploration in Pontus*, Studia Pontica, Brussels.
- Arthur 2006** P. Arthur, *Hierapolis (Pamukkale) Bizantina e Turca. Guida archeologica*, İstanbul.
- Arthur-Bruno 2007** P. Arthur, B. Bruno, "Hierapolis di Frigia in età medioevale (scavi 2001-2003)" in *D'Andria-Caggia 2007*, 511-529.
- Arthur 2008** P. Arthur, "Impianto produttivo" in *D'Andria-Scardozi-Spanò 2008*, 99.
- Arundell 1828** F. Arundell, *A Visit To The Seven Churches Of Asia, With An Excursion Into Pisidia ; Containing Remarks On The Geography And Antiquities Of Those Countries*, London.
- Arundell 1834** F. Arundell, *Discoveries in Asia Minor, Including A Description Of The Ruins Of Several Ancient Cities, And Especially Antioch Of Pisidia*, London.
- AST** *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını.
- Atik 2000** N. Atik, "Die Bauornamentik der Bühnenfassade des Theaters von Perge", *Archaeologischer Anzeiger 2000*, Heft 2, 298-321.
- Atik 2008** S. Atik "A New Discovery in Kaunos, *Sal Caunis*" *Asia Minor Studien* 65, Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag, 39-45.
- Ault 1999** B.A. Ault, "Koprones and Oil Presses at Halieis: Interactions of Town and Country and the Integration of Domestic and Regional Economies" *Hesperia* 68, No. 4, 549-573.
- Avni-Gudovitz 1996** G. Avni-S. Gudovitz "Underground Olive Presses and Storage Systems at Ahuzat Hazzan" in *Eitam- Heltzer 1996*, 137-147.
- Ayalon 1996** E. Ayalon "The 'Samaritan' Olive Oil Press" in *Eitam-Heltzer 1996*, 149-156.
- Aydaş 2006** M. Aydaş, "Three Inscriptions from Stratonikeia in Caria" *Epigraphica Anatolica* 39, 111-112.
- Aydın 2007** A. Aydın "Adana Müzesindeki Kurşun Lahitler" *Adalya* 10, 271-279.
- Aydınoğlu 1998** Ü. Aydınoğlu "Olba Bölgesi Yol Ağı" *Olba* 1, 139-146.
- Aydınoğlu 1999** Ü. Aydınoğlu, "Doğu Dağlık Kilikia'da Villae Rusticae" *Olba* 2.1, 155-165.
- Aydınoğlu 2003** Ü. Aydınoğlu, "The Settlement Patterns of the Olbian Territory in Rough Cilicia in the Hellenistic Period" *Olba* 8, 251-263.
- Aydınoğlu-Alkaç 2008** Ü. Aydınoğlu, E.Alkaç, "Rock-Cut Wine Presses in Rough Cilicia" *Olba* 16, 277-290.
- Aydınoğlu 2009** Ü. Aydınoğlu, *Dağlık Kilikia Bölgesi'nde Antik Çağda Zeytinyağı ve Şarap Üretimi: Üretimin Arkeolojik Kanıtları*, İstanbul.
- Baird 2004** D. Baird, *Settlement expansion on the Konya plain, Anatolia. 5th - 7th centuries A.D.*, in Bowden et al. 2004, 219-246.
- Bakır-İplikçi-Koparal 2004** G. Bakır, E. İplikçi, E. Koparal, "Klazomenai Zeytinyağı İşliği" *Miko Mevsimlik Ege Kültür Dergisi* 1, İzmir.
- Bakır et al. 2005** G. Bakır, E. İplikçi, E. Koparal, A. Savaş Bakır, "Klazomenai Zeytinyağı İşliği/The 6th century BC Olive Oil Plant at Klazomenai" *Zeytinyağı ve Pirina Yağı Sempozyum ve Sergisi/Olive Oil and Olive Pomace Oil Symposium and Exhibition, Bildiriler Kitabı*, İzmir, 9-16.

- Bakır et al. 2007** G. Bakır et al. "2006 yılı Klazomenai Kazısı", *KST* 29.3, 313-333.
- Bakır et al. 2007b** G. Bakır, A. E. İplikçi, E. Koparal, A. Savaş Bakır, *Klazomenai Antik Kenti Zeytinyağı İşlişi*, Urla Kaymakamlığı Kültür Hizmeti, Urla.
- Baldıran 2007** A. Baldıran, "A Study about Lykaonia Region Cults" *Cult and Sanctuary through the Ages* (From the Bronze Age to the Late Antiquity) 16-19 November 2007, ČastáPapiernička (in print).
- Baratta 1999** G. Baratta, "Gli impianti di produzione", in Equini Schneider 1999, 129-141, 373.
- Bass-Van Doorninck 1982** G. F. Bass, F. H. Van Doorninck Jr., *Yassi Ada I. A Seventh-Century Byzantine Shipwreck*, The Nautical Archaeology Series 1, College Station.
- Başaran 2000** S. Başaran, "Enez (Ainos) Kazıları" *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)* O. Belli (ed.), Ankara, 251-259.
- Bean-Cook 1952** G.E. Bean, J.M. Cook, "The Cnidia" *BSA* 47, 171-212.
- Bean-Cook 1955** G.E. Bean, J.M. Cook, "The Halicarnassus Peninsula" *BSA* 50, 85-169.
- Bean-Cook 1957** G.E. Bean, J.M. Cook, "The Carian Coast" *BSA* 52, 58-146.
- Bean-Fraser 1954** G. Bean, P.M. Fraser, *The Rhodian Peraia and Islands*, London.
- Bean 1954** G.E. Bean, "Notes and Inscriptions from Caunus" *JHS* 74, 85-110.
- Bean 1980** G.E. Bean, *Turkey Beyond the Meander*, London.
- Bean 1987** G.E. Bean, *Karia*, İstanbul.
- Bean 1995** G.E. Bean, *Eskiçağda Ege Bölgesi*, İstanbul.
- Bean 1997** G.E. Bean, *Eskiçağda Güney Kıyılar*, İstanbul.
- Bean 2004** G.E. Bean, *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*, İstanbul.
- Belke-Restle 1984** K. Belke, M. Restle, *Galatien und Lykaonien*, TIB 4, Wien.
- Beloch 1968** J. Beloch, *Die Bevölkerung der Griechisch-Römischen Welt*, Studia Historica 60, Roma.
- Bent 1890** T. Bent, "Cilician Symbols" *The Classical Review* IV, 322.
- Berkowitz 1996** M. Berkowitz, "World's Earliest Wine" in <http://www.archaeology.org/9609/newsbriefs/wine.html>.
- Billiard 1913** R. Billiard, *La Vigne dans l'antiquité*, Lyon.
- Blitzer 1993** H. Blitzer, "Olive Cultivation and Oil Production in Minoan Crete" in Amouretti-Brun 1993, 163-175.
- Blümel 2002** W. Blümel, "Neue Fragmente der Pachturkunden aus Amos", *Epigraphica Anatolica* 34, 107-114.
- Blümner 1912** H. Blümner, *Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste Bel Griechen und Römern*, Leipzig.
- Boardman 1958-1959** J. Boardman, Excavations at Pindakas in Chios, *British School of Athens* 53-54, 295-309.
- Bonifay-Villedieu 1989** M. Bonifay, F. Villedieu, "Importation d'amphores orientales en Gaule", *BCH Suppl.* 18, 17-46.
- Borgia 2003** E. Borgia, "Le terme del porto. Lo scavo" in Schneider 2003, 248-298.
- Borgia 2004** E. Borgia, "Notes Ciliciennes 18. Marchands et commerce dans les rues a colonnades: temoignages epigraphiques de Soloi-Pompeiopolis" *Anatolia Antiqua* XII, 44-55.
- Borgia-Iacomi forthcoming** E. Borgia, V. Iacomi, "Note preliminari su un complesso industriale per la produzione di anfore Late Roman I ad Elaiussa Sebaste (Cilicia), L'Africa Romana XVIII ("I luoghi e le forme dei mestieri e della produzione nelle province africane")", *Olbia* 11-14 dicembre 2008, forthcoming.
- Bouchier 1921** E. S. Bouchier, *A Short History Of Antioch*, London.
- Bowden et al. 2004** W. Bowden, L. Lavan, C. Machado, "Recent Research on the Late Antique Countryside" *Late Antique Archaeology* 2, Leiden – Boston.
- Boynudelik-Boynudelik 2007** M. Boynudelik-Z.İ. Boynudelik, *Zeytinin Kitabı. Zeytinden Zeytinyağına*, İstanbul.
- Boysal 1969** Y. Boysal, *Katalog der Vasen im Museum in Bodrum-I Mykenisch-Protogeometrich*, Ankara.
- Boysal 1987** Y. Boysal, "Stratonikeia Nekropolünün Tarihsel Süreci", *Remzi Oğuz Arık Armağanı*, 51-69.
- Börker-Burow 1998** C. Börker, J. Burow, *Die Hellenistischen Amphorenstempel aus Pergamon*, Der Pergamon-Komplex, W. Radt (ed.), *Pergamenische Forschungen*, Band 11.
- Braidwood 1937** J.R. Braidwood, *Mounds in the Plain of Antioch: an Archaeological Survey*, Chicago.

- Brann 1962** E. Brann, Late Geometric and Protoattic Pottery, *The Athenian Agora VIII*, New Jersey.
- Bremer 1971** H. Bremer, "Geology of the Coastal Regions of Southwestern Turkey" in *Geology and History of Turkey*, A.S Cambel (ed.), Tripoli, 257-274.
- Briese 2005** M. Briese, "Halikanassian wine-production? The evidence from two households" in *Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: The ceramic Evidence*, *Halikarnassian Studies* vol. III, M. B. Briese and L. E. Vaag (ed.), 184-201.
- Broughton 1938** T.R.S. Broughton, "Roman Asia" in *An Economic Survey of Ancient Rome* 4, T. Frank (ed.) Baltimore.
- Brun 1986** J.P. Brun, *L'oléiculture antique en Provence, Les huileries du département du Var, Revue archéologique du Narbonnaise*, Supplément 15, Paris.
- Brun 1993** J.P. Brun, "Les innovations techniques et leur diffusion dans les pressoirs", in Amouretti-Brun 1993, 539-550.
- Brun 2004a** J.P. Brun, *Archéologie du vin et de l'huile dans l'Empire romain*, Paris.
- Brun 2004b** J.P. Brun, *Archéologie du vin et de l'huile de la Préhistoire à l'époque hellénistique*, Paris.
- Bulgakov 1900** S.V. Bulgakov, *Handbook for Church Servers*, (2nd ed.), Kharkov, Ukraine.
- Burnet 2003** R. Burnet, *L'Égypte Ancienne A Travers Les Papyrus*, Paris.
- Bulut 2005** S. Bulut, "Likya-Pamfilya-Pisidya Sınır Bölgesinden Sıra Dışı İki Zeytinyağı İşliği" *Adalya* 8, 191-210.
- Burrigato-Nezza-Ferrazzoli et al. 2007** F. Burrigato, M. Di Nezza, A. F. Ferrazzoli, M. Ricci, "Late Roman I Amphora Types Produced At Elaiussa Sebaste" in *Late Roman Coarse Wares Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean*, Archaeology and Archaeometry, Volume II, BAR International Series 1662 (II), Oxford, 689-700.
- Butler 1929** H.C. Butler, *Early Churches in Syria. Fourth to Seventh Centuries*, Princeton.
- Caggia 2007** M.P.Caggia, "Il Grande Edificio. Dalle terme romane alle trasformazioni di età ottomana (Regio II, insulae 3, 5)" in D'Andria-Caggia 2007, 279-310.
- Cahill 1991** N. D. Cahill, *Olynthus: Social and Spatial Planning in a Greek City*. Ph.D. Thesis University of California, Berkeley.
- Cahill 2002** N. D. Cahill, *Household and City Organization at Olynthus*, New Haven and London.
- Callot 1984** O. Callot, *Huileries Antiques de la Syrie du Nord*, Paris.
- Cankardaş Şenol 2001** G. Cankardaş Şenol, "Metropolis'den Hellenistik Döneme Ait Bir Grup Amphora Mühürü" *Olba* 4, 101-114.
- Cankardaş Şenol-Şenol-Doğrer 2004** G. Cankardaş Şenol, A. K. Şenol, E. Doğrer, "Amphora Production in the Rhodian Peraea in the Hellenistic Period" in Eiring-Lund 2004, 353-359.
- Cankardaş Şenol 2006** G. Cankardaş Şenol, *Klasik ve Hellenistik Dönem'de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri*, İstanbul.
- Cankardaş Şenol 2007** G. Cankardaş Şenol, "Stamped Amphora Handles from Assos-Turkey" *Arkeoloji Dergisi* 10 (2007/2), 109-131.
- Cankardaş Şenol 2007b** G. Cankardaş Şenol, "Stamped Amphora Handles Found in the Rescue Excavations of CEAlex in Alexandria" *CCE* 8, Vol. 1, Amphores d'Égypte de la Basse Époque à l'époque arabe, (éd.) S. Marchand, A. Marangou, IFAO, le Caire 2007, 33-56.
- Cankardaş Şenol-Alkaç 2007** G. Cankardaş Şenol, E. Alkaç, "Amphora Mühürleri: Rhodos, Knidos, Kıbrıs ve Lokal Üretimler" in Durugönül 2007, 297-344.
- Carandini-Panella 1973** A. Carandini, C. Panella (ed.), *Ostia III: Le Terme delNuotatore. Scavodell'ambiente III, VI, VII. Scavodell'ambiente V a di un saggionell'area SO. Studi Miscellanei* 21, Rome.
- Carlson 1999** D. N. Carlson, "The 1999 Excavation Season at Tektaş Burnu, Turkey" *The INA Quarterly* 26. 4, Winter 1999, 3-8.
- Carlson 2003** D. N. Carlson, "The Classical Greek Shipwreck at Tektaş Burnu, Turkey" *AJA* 107, No. 4, 581-600.
- Carrié 1975** J.M. Carrié, "Les distributions alimentaires dans les cités de l'empire romain tardif", *MEFRA* 87.2, 995-1101.
- Casana 2007** J.Casana, "Structural Transformations in Settlement Systems of the Northern Levant" *AJA* 111, 195-221.

- Casarico 1983** L. Casarico, "Repertorio di nomi di mestieri. I sostantivi in *-pulh*" and *-prath*" *Studia Papyrologica* 22.1, 23-37.
- Catling 1972** H. W. Catling, "An Early Byzantine Pottery Factory at Dhiorios in Cyprus" *Levant* IV, 1-82.
- Chanesaz 2006** M. Chanesaz, *Le Matruf, le Madras et le Bequf, Le Fabrication de l'huile d'olive au Liban Essai d'anthropologie des techniques*, Lyon.
- Chaniotis 2008** A. Chaniotis, "What Difference Did Rome Make? The Cretans and the Roman Empire" *The Province Strikes Back. Imperial Dynamics in the Eastern Mediterranean*, B. Forsén and G. Salmeri (ed.), Helsinki, 83-106.
- Ciasca 1988** A. Ciasca, "Malta" in *The Phoenicians*, S. Moscati (ed.), 206-209.
- Cimok 2004** F. Cimok, *Antioch Mosaics*, İstanbul.
- Cook-Plommer 1966** J. M. Cook, W. H. Plommer, *The Sanctuary of Hemithea at Kastabos*, Cambridge.
- Cowper 1897** H. S. Cowper, *The Hill of the Graces: a record of investigation among the trilithons and megalithic sites of Tripoli*, London.
- Çevik 1996** N. Çevik, "An Olive Oil Production Center in Pamphylia: Lyrboton Kome", *Lykia* III, 79-102.
- Çevik-Varkıvaç-Bulut-Akyürek 2004** N. Çevik, B. Varkıvaç, S. Bulut, E. Akyürek, "Trebenna ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2002", *AST* 21.1, 265-278.
- Dagron 1985** G. Dagron, "Appendice", in Dagron – Feissel 1985, 451-455.
- Dagron-Feissel 1985** G. Dagron, D. Feissel, "Inscriptions inédites du Musée d'Antioche", *Travaux et Mémoires* 9, 421-446.
- Dagron-Feissel 1987** G. Dagron, D. Feissel, *Inscriptions de Cilicie*, Avec la collaboration de A. Hermay, J. Richard et J.-P. Sodon (TM Monographies 4), Paris.
- Dagron 1991** G. Dagron, "Ansi rien n'échappera à la réglementation État, Église, corporations, confréries: à propos des inhumations à Constantinople (IVe – Xe siècle)" in Kravari et al. 1991, 155-182.
- D'Andria 2003** F. D'Andria, *Hierapolis di Frigia (Pamukkale)*. Guida archeologica, Istanbul.
- D'Andria-Caggia 2007** F. D'Andria, M.P. Caggia (ed.), *Hierapolis di Frigia, I. Le attività della Missione Archeologica Italiana in Turchia. Campagne 2000-2003*, Istanbul.
- D'Andria-Scardozi-Spanò 2008** F. D'Andria, G. Scardozi, A. Spanò (ed.) *Atlante di Hierapolis di Frigia*, (Hierapolis di Frigia II), Ege Yayınları, Istanbul.
- Dar 1996** S. Dar, "The Oil Press at Sumaka", in Eitam- Heltzer 1996, 157-166.
- Dar 1999** S. Dar, *Sumaqa. A Roman and Byzantine Jewish Village on Mounth Carmel, Israel*, BAR Int. Ser. 815, Oxford.
- David 1998** H. B. David, "Oil Presses and Oil Production in the Golan in the Mishnaic and Talmudic Periods" *Atiqot* 34 (Hebrew Series), 1-61.
- Dawkins 1938** R. M. Dawkins, "A Beam Oil-Press in Tunisia" *Man* 38, 150-152.
- Decker 2001** M. Decker, "Food for an Empire: Wine and Oil Production in North Syria," in *Economy and Exchange in the East Mediterranean during Late Antiquity*, S. Kingsley and M. Decker (ed.), Oxford, 69-86.
- Decker 2005** M. Decker, "The wine trade of Cilicia in Late Antiquity" *Aram* 17, 51-59.
- Decker 2007** M. Decker, "Water into wine: trade and technology in Late Antiquity" in Lavan-Zanini- Sarantis 2007, 65-92.
- Demesticha-Michaelidis 2001** S. Demesticha, D. Michaelides, "The Excavation of a Late Roman 1 Amphora Kiln in Paphos" in Villeneuve – Watson 2001, 289-96.
- De Giorgi 2007** A. De Giorgi, "The Formation of a Roman Landscape: the Case of Antioch," *JRA* 20, 283-298.
- De Giorgi 2008** A. De Giorgi, "Town and Country in Roman Antioch" in *Feeding the Ancient Greek City*, R. Alston-O M. van Nijf (ed.) Leuven, 63-84.
- De Vos et al. 2007** M. De Vos, M. Andreoli, R. Attoui, S. Polla "Cilicia campestrisorientale: l'economiarurale e la trasformazione del paesaggio intorno al Karasis," *Geografia e viaggi nel mondo antico* 2007, 39-65.
- Diehl-Cousin 1887** C. Diehl, G. Cousin, "Inscriptions de Lagina" *BCH* 11, 145-163.
- Diler 1994** A. Diler, "Akdeniz Bölgesi Antik Çağ Zeytinyağı ve Şarap İşlikleri" *AST* 11, 505-520.
- Diler 1995a** A. Diler, "Akdeniz Bölgesi Antik Çağ Zeytin ve Üzüm Presleri 1993" *AST* 12, 441-457.

- Diler 1995b** A.Diler, "The Most Common Wine-Press Type in the Vicinity of Cilicia and Lycia" *Lykia* II, 83-98.
- Diler 1996** A.Diler, "İç Karia Yüzey Araştırması 1994" *AST* 13.2, 315-333.
- Diler 1997** A.Diler., "İç Karia Yüzey Araştırmaları-1995" *AST* 14.1, 189-206.
- Diler 1998** A.Diler, "İç Karia Yüzey Araştırması 1996" *AST* 15.2, 409-422.
- Diler 2003** A.Diler, "Damlıboğaz/Hydai ve Leleg Yarımadası Araştırmaları 2001" *AST* 20.2, 11-22.
- Diler 2004** A.Diler, "Tradition and Change in Olive Oil Processing in Rural Caria" in *Ethno-archaeological Investigations in Rural Anatolia* T. Takaoglu (ed.), İstanbul, 55-67.
- Diler 2005** A.Diler, "Karia Bölgesi Zeytin ve Üzüm Presleri" in *Ramazan Özgan'a Armağan*, M. Şahin-İ. H. Mert (ed.), İstanbul, 79-86.
- Diler 2006** A.Diler, "Pedasa Geç Protogeometrik Tümülüsü ve Leleglerde Ölü İnancı" in *Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65.Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*, T. Takaoglu (ed.), İstanbul, 109-131.
- Diler 2007** A.Diler, "Bodrum Yarımadası, Leleg Yerleşimleri Pedasa, Mylasa, Damlıboğaz (Hydai), Kereai (Sedir Adası), Kissebükü (Anastasioupolis) ve Mobolla Kalesi Yüzey Araştırmaları 2004-2005" *AST* 24.2, 479-500.
- Doğer 1994** E. Doğer, "Rodoslul Çömlekçi Hieroteles" *Arkeoloji Dergisi* II, 195-218.
- Doğer 1997** E. Doğer, "Hisarönü/Çubucak Rodos Amphora Atölyeleri Kazısı" *KST* 18, 235-254.
- Doğer-Şenol 1996** E. Doğer, A.K Şenol, "Rhodos Peraiasi'nda İki Yeni Amphora Atölyesi" *Arkeoloji Dergisi* IV, 59-71.
- Doğer-Şenol 1999** E. Doğer, A.K Şenol, "1997 Yılı Marmaris Hisarönü Çubucak Kazıları" *KST* 20.2, 439-446.
- Doğer-Şenol 2000** E.Doğer, A.K. Şenol "1998 yılı Marmaris-Cubucak Seramik Atölyeleri Kazıları" *KST* 21.2, 293-304.
- Doğer 2004** E. Doğer, *Antik Çağda Bağ ve Şarap*, İstanbul.
- Doonan 2002** O. Doonan, "Production in a Pontic Landscape: The Hinterland of Greek and Roman Sinope" *Pont-Euxin et Commerce, La Genèse de la "Route de la Soie"* Actes du IXE Symposium de Vani (Colchide)-1999, Paris, 185-198.
- Downey 1958** G.Downey, "The Size of the Population of Antioch" *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 89, 84-91.
- Downey 1961** G. Downey, *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton.
- Drachmann 1932** A. G. Drachmann, *Ancient Oil Mills and Presses*, Copenhagen.
- Drachmann 1963** A. G. Drachmann, *The Mechanical Technology of Greek and Roman Antiquity*.
- Drinkwater-Salway 2007** J. Drinkwater, B. Salway, "Wolf Liebeschuetz reflected. Essays presented by colleagues, friends, & pupils" *Bulletin of the Institute of Classical Studies Supplement* 91, London.
- Dufkova-Pečirka 1970** M.Dufkova, J.Pečirka, "Excavations of Farms and Farmhouses in the Chore of Chersoneses in the Crimea" *Eirene* 8, 123-174.
- Duncan Jones 2004** R.Duncan Jones, "Economic Change and the Transition to Late Antiquity" in *Approaching Late Antiquity. The Transformations from Early to Late Empire*, S. Swain and M. Edwards (ed.) Oxford, 20-52.
- Durliat-Guillou 1984** J. Durliat, A. Guillou, "Le tarif d'Abydos, vers 492" *BCH* 108, 581-598.
- Durugönül 1989** S. Durugönül, *Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien*, BAR International Series 511, Oxford.
- Durugönül 1995a** S. Durugönül, "Kilikia Kulelerinin Tarihteki Yeri" *Arkeoloji Dergisi* III, 197-202.
- Durugönül 1995b** S. Durugönül, "Olba: Polis mi, Territorium mu?" *Lykia* II, 75-82.
- Durugönül 1998a** S. Durugönül, *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Eine Untersuchungen zu den archäologischen Hinterlassenschaften im Olbischen Territorium*, Asia Minor Studien Band 28, Bonn.
- Durugönül 1998b** S. Durugönül, "Seleukosların Olba Territorium'undaki "Akkulturation" Süreci Üzerine Düşünceler" *Olba* 1, 69-76.
- Durugönül 1999** S. Durugönül, "Hellenistik Dönemde Olba Territoriumu", in Equini Schneider 1999, 361-365.
- Durugönül 2001-2002** S. Durugönül, "Development of Ancient Settlements in Cilicia" *Adalya* 5, 107-119.
- Durugönül-Durukan-Mietke 2006** S. Durugönül, M. Durukan, G. Mietke, "2004 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması" *AST* 24.1, 21-24.

- Durugönül–Durukan 2007** S. Durugönül, M. Durukan, “2005 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması” *AST* 23.1, 17-22.
- Durugönül 2007** S. Durugönül (ed.) *NAGİDOS, Dağlık Kilikia’da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları*, Adalya Supplementary Series 6, Antalya.
- Durugönül–Durukan–Aşkın et al. 2008** S. Durugönül, M. Durukan, E. Aşkın, E. Alkaç, D. Kaplan, H. Körsulu, “2006 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması” *AST* 25.1, 115-123.
- Durukan 1997** M. Durukan, “Doğu Dağlık Kilikia’da (Göksu-Lamas Nehirleri Arasında) Hellenistik Dönem Yerli Halk ve Yerli Mimarisi”, *Mersin Üniversitesi Toplum Bilimleri ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 14-19.
- Durukan 1998** M. Durukan, “M.Ö. 301-188 Arasında Olba Territoriumunda Yaşanan Siyasi Gelişmeler” *Olba* 1, 87-95.
- Durukan 1999** M. Durukan, “Hisarkale Garnizonu ve Bu Merkezde Polygonal Teknikte İnşa Edilmiş Olan Mezarlar” *Olba* 2.1, 79-91.
- Durukan 2001** M. Durukan, “Eine Studie zu Kultfiguren und Symbolen in Olba” in *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux* Table Ronde Internationale, E. Jean-M.A. Dinçol-S. Durugönül (ed.), Istanbul, 2-5 Novembre 1999, *Varia Anatolica* XIII, Paris, 327-348.
- Durukan 2004** M. Durukan, “Olba Bölgesi ve Bölgede Kullanılan Polygonal Duvar Tekniği” *Anadolu/Anatolia* 26, 39-63.
- Durukan 2006** M. Durukan “Doğu Dağlık Kilikia’da Mezarlar Üzerinde Görülen Bazı Semboller” *Adalya* 9, 63-82.
- Eitam 1993a** D. Eitam, “Between the (Olive) Rows, Oil Will Be Produced, Presses Will Be Trod. (Job 24,11)” in Amouretti-Brun 1993, 65-89.
- Eitam 1993b** D. Eitam, “Selected Oil and Wine Installations in Ancient Israel” in Amouretti-Brun 1993, 91-105.
- Eitam- Heltzer 1996** D. Eitam-M. Heltzer (edt.), *Olive Oil in Antiquity, Israel and Neighbouring Countries from Neolithic to Early Arab Period, History of the Ancient Near East/Studies*, Vol.VII (1996), Padova, 149-156.
- Elton 2003** H. Elton, “The economy of Cilicia in late antiquity” *Olba* 8, 173-181.
- Elton 2005** H. Elton, “The Economy of Southern Asia Minor and LR 1 amphorae” in Gurt i Esparraguera et al. 2005, 691-695.
- Elton 2007** H. Elton, “Ecclesiastical Politics in Fifth- and Sixth-century Isauria” in Drinkwater–Salway 2007, 77-85.
- Empereur–Picon 1986** J. Y. Empereur, M. Picon, “A la recherche des fours d’amphores” *BCH Suppl.* 13, 103-126.
- Empereur–Tuna 1988** J. Y. Empereur, N. Tuna, “Zenon De Caunos Et L’Epave De Serçe Limanı” *BCH* CXII, Paris, 341-357.
- Empereur–Picon 1989** J. Y. Empereur, M. Picon, “Les regions de production d’amphores imperiales en Mediterranee Orientale” *Anfore Romane e Storia Economica: Un Decenio Di Ricerche, Collection De L’Ecole Française De Roma* 114, 224-248.
- Empereur-Tuna 1989** J. Y. Empereur, N. Tuna, “Hiérotelés potier Rhodien de la Pérée” *BCH* 13, 277-299.
- Empereur 1990** J.Y. Empereur, “Η χρονολόγηση των ροδιακν αμφορφων στην ελληνιστικ, περιοδο”, Β’Επιστημονικ, Συνντηση για την Ελληνιστικ, Κεραμικ” Πρακτικ, Ρδος 1989, Athens, 199-209.
- Empereur-Hesse-Tuna 1999** J.-Y. Empereur, A. Hesse, N. Tuna, “Les ateliers d’amphores de Datça, Péninsule de Cnide” *Production et Commerce des Amphores Anciennes en Mer Noire*, Y. Garlan (ed.), Univ. de Provence, 105-116.
- Eiring-Lund 2004** J. Eiring, J. Lund, (ed.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, Sept. 26-29, 2002*. Monographs of the Danish Institute at Athens, Volume 5, Danish Institute at Athens.
- Erhat 1989** A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul.
- Ersoy et al. 2008** Y. Ersoy et al. “2007 yılı Klazomenai Kazısı” *KST* 30 (in print).
- Equini Schneider 1999** E. Equini Schneider (ed.), *Elaiussa Sebaste I. Campagne di Scavo 1995-1997*, Roma.
- Equini Schneider 1999b** E. Equini Schneider, “Hellenistik Çağdan Geç İmparatorluk Dönemine Değın Elaiussa Sebaste” in Equini Schneider 1999, 367-368.
- Equini Schneider 2003** E. Equini Schneider (ed.), *Elaiussa Sebaste II. Un porto tra Oriente e Occidente*, Roma.

- Equini Schneider 2006** E. Equini Schneider “Elaiussa Sebaste - Report of 2005 Excavation Season” *KST* 28.2, 561-74.
- Equini Schneider 2007** E. Equini Schneider “Elaiussa Sebaste - Report of 2006 Excavation Season” *KST* 29.2, 299-310.
- Equini Schneider 2008** E. Equini Schneider, *Doğu ile Batı Arasında Bir Liman Kenti Elaiussa Sebaste*, İstanbul 2008.
- Eyice 1980** S. Eyice, “Silifke ve Dolaylarında Yapılan Topraküstü Arkeolojik Araştırmalar Raporu (1978)” *Belleten* Cilt XLIV, Sayı 173, 111-124.
- Ferrazzoli 2003** A.F. Ferrazzoli, “Tipologia Dei Reperti Ceramici e Aspetti delle Produzioni e della Circolazione Dei Materiali” in Equini Schneider 2003, 649-707.
- Ferrazzoli–Ricci forthcoming**
A.F. Ferrazzoli, M. Ricci, “Un centro di produzione delle anfore LR 1: gli impianti, le anfore, in LRCW 3” in *3rd International Conference on Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry*. Comparison between Western and Eastern Mediterranean, Parma/Pisa, 26-30 March 2008. forthcoming
- Fikhman 1973** I. F. Fikhman, “Quelques considerations sur les données sociales et économiques des papyrus d’Oxyrhynchus d’époque byzantine” *JÖByz* 22, 15-21 [= Jördens 2006, 99-105].
- Fikhman 2004** I. F. Fikhman, “Sur quelques aspects socio-économiques de l’activité des corporations professionnelles de l’Égypte byzantine” *ZPE* 103, 19-40 [= Jördens 2006, 302-323].
- Finkielsztein 2000** G. Finkielsztein, “Amphores importées au Levant Sud à l’époque hellénistique” *ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ, ΠΡΑΚΤΙΚΑ, ΑΘΗΝΑΙ*, 207-220.
- Finkielsztein 2001** G. Finkielsztein, “Amphores importées au Levant Sud à l’époque hellénistique” *ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ, ΠΡΑΚΤΙΚΑ, ΑΘΗΝΑΙ*, 207-220.
- Finkielsztein 2001b** G. Finkielsztein “Politique et commerce de rhodes au IIe s. A. C.: Le témoin des exportations d’amphores” *Les Cites d’Asie Mineure Occidentale au Iie Siècle a.C.* (ed.) A. Bresson, R. Descat, Bordeaux 2001, 181-196.
- Forbes-Foxhall 1978** H. A. Forbes, L. Foxhall, “The Queen of All Trees” *Expedition* 21/1, 37-47.
- Forbes 1992** H. Forbes, “The Ethnoarchaeological Approach To Ancient Greek Agriculture, Olive Cultivation as a Case Study” in Wells 1992, 87-101.
- Forbes 1993** R. J. Forbes, *Studies in Ancient Technology III*, Leiden.
- Foxhall 1993** L. Foxhall, “The Control of the Attic Landscape” in Wells 1992, 155-159.
- Foxhall 1993** L. Foxhall, “Oil Extraction and Processing Equipment in Classical Greece” in Amouretti-Brun 1993, 183-199.
- Foxhall 2007** L. Foxhall, *Olive Cultivations in Ancient Greece*, Oxford.
- Frankel 1984** R. Frankel, *The History of the Processing of Wine and Oil in Galilee in the Period of the Bible, the Mishna and the Talmud*, Tel Aviv.
- Frankel 1992** R. Frankel, “Some Oil Presses from Western Galilee” *BASOR* 286, 39-71.
- Frankel 1993a** R. Frankel, “The Trapetum and the Mola Olearia” in Amouretti-Brun 1993, 477-481.
- Frankel 1993b** R. Frankel, “Screw Weights from Israel” in Amouretti-Brun 1993, 107-118
- Frankel 1996** Frankel R. “Oil Presses in Western Galilee and Judaea a Comprasion” in Eitam-Heltzer 1996, 197-218.
- Frankel 1997** R. Frankel, “Presses for Oil and Wine in the Southern Levant in the Byzantine Period” *DOP* 51, 73-84.
- Frankel 1997b** R. Frankel “Olives” *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near Eastern*, Vol. 4, 179-184.
- Frankel 1999** R. Frankel, *Wine and Oil Production in Antiquity in Israel and Other Mediterranean Countries*, (Journal for the Study of the Old Testament / American School of Oriental Research - JSOT/ASOR 10) Sheffield Academic Press.
- Frankel-Avitsur-Ayalon 1994**
R. Frankel-E. Avitsur-S. Ayalon, *History and Technology of Olive Oil in the Holly Land*, Tel Aviv.
- Fraser-Bean 1952** P. M. Fraser, G. E. Bean, *Rhodian Peraea*, London.
- Fraser-Bean 1954** P. M. Fraser, G. E. Bean, *The Rhodian Peraea and Islands*, Oxford.

- Fraser 1972** P.M. Fraser, *Ptolemaic Alexandria*, Oxford.
- Gal-Frankel 1993** Z. Gal, R. Frankel, "An Olive Oil pres Complex at Hurbat Ros Zayit in Lower Galilee" *ZDPV* 109/2,128-140.
- Garlan-Tatlıcan 1998** Y. Garlan, I. Tatlıcan, "Fouilles d'ateliers amphoriques a Zeytinlik (Sinope) en 1994 et 1995" *Anatolia Antiqua* V, 307-316.
- Garlan 2004** Y. Garlan, *Les timbres céramiques Sinopeens sur amphores et sur tuiles trouvées a Sinope. Présentation et catalogue*, Varia Anatolica XVI, Istanbul.
- Gassner 1997** V. Gassner, *Das Südtor der Tetragonos-Agora*, Keramik und Kleinfunde, *Forschungen in Ephesos* XIII/1/1, Wien.
- Gerritsen et al. 2008** F.Gerritsen, A. De Giorgi, A. Eger, R. Özbal, T. Vorderstrasse "Settlement and Landscape Transformations in the Amuq Valley, Hatay. A Long-term Perspective" *Anatolica* 34, 241-314.
- Gitin 1987** S. Gitin, "Tel Mique-Ekron in the 7th Century B.C. City Plan Development" *Olive Oil in Antiquity Israel and Neighbouring Countries*, Haifa, 81-97.
- Gitin 1989** S. Gitin, "Tel Mique-Ekron: A Type-Site for the Inner Coastal Plain in the Iron Age II Period" in *Recent Excavations in Israel: Studies in Iron Age Archaeology*, S. Gitin-W. G. Dever (ed.), *AASOR* 49, 23-58.
- Glötz 1925** G. Glötz, *The Egean Civilization*, New York.
- Gofas 1975** D. C.Gofas, "Logoi probas sitou. A Contribution to the Interpretation of an Early Byzantine Fiscal Inscription (OGIS 521)" *RDroitsAnt* 3/22, 233-242.
- Grace 1962** V. Grace, "Stamped Handles of Commercial Amphoras" *NESSANA* I, 106-130.
- Grace-Savvatiadou Petropoulakou 1970**
V. Grace, M. Savvatiadou Petropoulakou, "Les timbres amphoriques Grecs" *Exploration Archéologique de Délos, Delos* XXVII, L'ilot de la maison des comediens, Paris, 277-382.
- Grace 1973** V. Grace, "Imports from Pamphylia" *Études Déliennes. BCH* Suppl. I, Paris, 183-208.
- Grace-Empereur 1981** V.Grace, J.Y. Empereur, "Un groupé d'amphoresptolémaïquesstampillées" *Bulletin du Centenaire (Supplément au BIFAO 81)*, Le Ciare, 409-426.
- Gurt i Esparraguera et al. 2005**
J.M^A. Gurt i Esparraguera, J.Buxeda i Garrigós, M.A. Cau Ontiveros (ed.), *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean. Archaeology and Archaeometry*, BAR International Series, 1340, Oxford.
- Hadjisavvas 1988** S. Hadjisavvas "Olive Oil Production in Ancient Cyprus" *Report of the Department of Antiquities Cyprus*, (1988, part 2), Nicosia, 111-120.
- Hadjisavvas 1990** S. Hadjisavvas, "Windlass vs. Screw. A Case-Study for the Reconstruction of an Olive Press" *Report of the Department of Antiquities Cyprus*, 181-185, Pl. XXIX.
- Hadjisavvas 1992** S. Hadjisavvas, *Olive Oil Processing in Cyprus from the Bronze Age to the Byzantine Period*, Studying in Mediterranean Archaeology XCIX, Nicosia.
- Hagel-Tomaschitz 1998** S. Hagel, K. Tomaschitz "Repertorium des Westkilikischen Inschriften" *DenkWien* 265 [Tituli Asiae Minoris 22], Wien.
- Hall 1968** S.Hall, "Noten and Inscriptions from Eastern Psidia" *Anatolian Studies* 18, 57-92.
- Hamilakis 1999** Y. Hamilakis, "Food Technologies/Technologies of the Body: The Social Context of Wine and Oil Production and Consumption in Bronze Age Crete" *World Archaeology* 31, No. 1, Food Technology in Its Social Context: Production, Processing and Storage (1999), 38-54.
- Hanslik Andree 1949** J. Hanslik Andree, "Panamara" *RE* XVIII-3, 450-456.
- Hanson 1998** V.D. Hanson, *Warfare and Agriculture in Classical Attica*, London.
- Harper Uibopuu 2008** K. Harper Uibopuu, "Hadrian and the Athenian Oil Law" in *Feeding the Ancient Greek City*, R. Alston-O M. van Nijf (ed.) Leuven, 127-142.
- Hayes 1991** J. W. Hayes, *Paphos III: The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia.
- Heberdey-Wilhelm 1896** R.Heberdey, A.Wilhelm, *Reisen in Kilikien*.
- Held 1999** W. Held, "Loryma in Karien. Vorbericht über die Kampagnen 1995 und 1998" Mit Beiträgen von A. Berger und A. Herda, *Istanbuler Mitteilungen* 49, 159-196.
- Held 2000** W. Held, "Forschungen in Loryma 1998" *AST* 17.2, 295-306.
- Held 2001** W.Held, "Forschungen in Loryma 1999" *AST* 18.1, 149-162.
- Held 2002** W. Held, "Forschungen in Loryma 2000" *AST* 19.1, 189-202.

- Held 2003a** W. Held, "Forschungen in Loryma 2001", *AST* 20.1, 289–300.
- Held 2003b** W. Held "Neue und revidierte Inschriften aus Loryma und der Karischen Chersones", *Epigraphica Anatolica* 36, 55–86.
- Held 2005** W. Held "Loryma ve Karia Chersonesos'unun Yerleşim Sistemi" *Olba* 12, 85–100.
- Held–Cankardaş Şenol–Şenol 2007** W. Held, G. Cankardeş Şenol, A. K. Şenol "2005 yılı Bybassos Araştırması" *AST* 24.1, 37-50
- Held-Cankardaş Şenol-Şenol 2008** W. Held, G. Cankardeş Şenol, A. K. Şenol "2006 yılı Bybassos Araştırması" *AST* 25.1, 365-380.
- Held–Cankardaş Şenol–Şenol 2009** W. Held, G. Cankardeş Şenol, A. K. Şenol "2007 Yılı Bybassos Araştırması" *AST* 26. 3, 211–226.
- Hellenkemper–Hild 1986** H.Hellenkemper, F.Hild, *Neue Forschungen in Kilikien*, Wien.
- Heltzer 1993** M. Heltzer, "Olive Oil and Wine Production in Phoenicia and in the Mediterranean Trade" in Amouretti-Brun 1993, 49-54.
- Hendy 1985** M. F. Hendy, *Studies in the Byzantine monetary economy, c. 300-1450*, Cambridge.
- Hendy 1989a** M. F. Hendy, *The Economy, Fiscal Administration and Coinage of Byzantium*, Northampton.
- Hendy 1989b** M. F. Hendy, "Economy and State in Late Rome and Early Byzantium: and Introduction", in Hendy 1989 a, 1-23.
- Herzfeld–Guyer 1930** E.E. Herzfeld, S. Guyer, *Meriamlik und Korikos: Zwei christliche Ruinenstätten des Rauhen Kilikiens*, MAMA II, Manchester.
- Hestrin–Yeivin 1977** R. Hestrin, Z. Yeivin, "Oil from the Presses of Tirat-Yehuda" *The Biblical Archaeologist* Vol.40, 29-31.
- Hicks 1891** E. L. Hicks, "Inscriptions from Western Cilicia" *JHS* 12.
- Hild–Hellenkemper 1990** F. Hild, H. Hellenkemper, *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini 5, Wien 1990.
- Hill 1996** S. Hill, *The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria*, GB, 1996.
- Hilton Simpson 1920** M. W. Hilton Simpson, "Two Primitive Algerian Oil Mills" *Man* 20, 113-116.
- Hirschfeld 1997** Y. Hirschfeld, "Farms and villages in Byzantine Palestine" *DOP* 51, 33-71.
- Hitchner 1993** R. B. Hitchner, "Olive production and the Roman economy: the case for intensive growth in the Roman Empire" in Amouretti-Brun 1993, 499-508.
- Hoffmann–Sayar 2007** A. Hoffmann, M. Sayar "Vorbericht zu den in den Jahren 2003 bis 2005 auf dem Berg Karasis (bei Kozan/Adana) und in seiner Umgebung durchgeführten Untersuchungen" *IstMitt* 57, 365-468.
- Hoffner Jr. 1995** H.A. Hoffner Jr., "Oil in Hittite Texts" *The Biblical Archaeologist*, Vol. 58/2 Anatolian Archaeology: A Tribute to Peter Neve, 108-114.
- Hopkins 1980** K. Hopkins, "Taxes and Trade in the Roman Empire (200 B.C.-A.D. 400)" *JRS* 70, 101-125.
- Hopwood 1991** K. Hopwood, "The Links Between the Coastal Cities of Western Rough Cilicia and the Interior During the Roman Period" *De Anatolia antiqua, Eski Anadolu* 1, Bibliothéque de l'Institut français d'études anatoliennes d'Istanbul 32, 306-309.
- Hornblower 1982** S. Hornblower, *Mausolos*, Oxford.
- Hornblower 2002** S. Hornblower, *The Greek World, 479-323 BC.*, London-New York.
- Iacomi 2008** V. Iacomi, *Vita e morte in Cilicia Tracheia dal tardo periodo ellenistico alla prima età bizantina: l'architettura funeraria rupestre. Studio degli aspetti sociali, culturali ed economici della regione attraverso i monumenti funerari*, PhD Dissertation, Naples.
- Jefremow 1994** N. Jefremow, "Die Amphorenstempel des Myrsilos" *KLIO* 76, 263-270.
- Joncheray 1973** J.P. Joncheray, "Contribution à l'étude de l'épave Dramont D (campagnes 1970-1971)" *Cahiers d'Archéologique Subaquatique* 2, 26-27.
- Jones 1964** A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire*, Oxford.
- Jones 1970** E. Jones, *Town and Cities*, New York.
- Jöhrens 1999** G. Jöhrens, "Kerameikos: Griechische Amphorenstempel Spätklassischer und Hellenistischer Zeit" *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung*, Band 114, 157-170, pl. 22-25.

- Jördens 2006** A. Jördens (hrsg), "Wirtschaft un Gesellschaft im Spätantiken Ägypten" Kleine Schriften Itzhak F. Fikhman, *Historia Heinzelschriften* 192, Stuttgart.
- Junghölter 1989** U. Junghölter, *Zur Komposition der Lagina-Frize und zur Deutung des Nordfrieses*, Marburg.
- Jüngst–Thielscher 1957** E. Jüngst, P. Thielscher, "Catos Keltern und Kollergänge, *Bonner Jahrbücher* 157, 78-82, 110-111.
- Karadima 2004** C. Karadima, "Ainos: An Unknown Amphora Production Centre in the Evros Delta" in Eiring-Lund 2004, 155-161.
- Karagiorgiou 2001** O. R.Karagiorgiou, "LR2: a container for the military annona on the Danubian border?" in Kingsley – Decker 2001, 128-66.
- Karayaman 2008** M. Karayaman, "Ziraat Memuru Ali Rıza Efendi'nin Mentеше Sancağının Ahval-i Ziraiye ve Araziyesi Adlı Eserine Göre Bodrum" *1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum*, A. Özgiray - M.A. Erdoğan (ed.), Bodrum, 555-563.
- Keil–Wilhelm 1931** J. Keil, A. Wilhelm, *Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien*, MAMA III, Manchester.
- Kelm–Mazar 1985** G.L. Kelm, A. Mazar, "Tel Batash (Timnah) Excavation: Second Preliminary Report (1981-1982)" *BASOR Supplement* 23, 93-120.
- Kırdemir Diler 2000** N. Kırdemir Diler "Kilikia Çatıören'de Bir Gömüt Sunağı" *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 1, 23-25.
- Kırdemir Diler 2001** N. Kırdemir Diler "Silifke Müzesi'ndeki Büst Bezemeli Yuvarlak Sunaklar" *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 2, 67-72.
- Kingsley 2002** S.A. Kingsley, *A Sixth-Century AD Shipwreck off the Carmel Coast, Israel, Dor D and Holy Land Wine Trade*, BAR Int.Ser. 1065, England.
- Kingsley–Decker 2001a** S. Kinglsey, M. Decker (ed.) *Economy and exchange in the east Mediterranean during Late Antiquity*, Proceedings of a conference at Sommerville College, Oxford - 29th May, 1999, Oxford.
- Kingsley–Decker 2001b** S. Kinglsey, M. Decker, "New Rome, New Theories on Inter-Regional Exchange. An Introduction to the East Mediterranean Economy in Late Antiquity" in Kingsley – Decker 2001 a, 1-27.
- Kirsten 1974** E. Kirsten, "Diokaisareia und Sebaste, Zwei Staedtegrundungen der frühen Kaiserzeit im kilikischen Arbeitsgebiet der Akademie Österreichische Akademie der Wissenschaftan philosophisch-historische Klasse" *Anzeiger* 110, Jahrgang 1973, 347-363.
- Kloner–Sagiv 1993** A. Kloner, S. Nahum, "The Olive Presses of Hellenistic Maresha" in Amouretti-Brun 1993, 119-137.
- Koch 2001** G. Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri* (Çeviren: Z. Z. İlkgelen), İstanbul.
- Koder 2002** J.Koder, "Maritime Travel and the food supply for Constantinople in the Middle Ages" in Macrides 2002, 109-124.
- Kolb 2008** F. Kolb, *Burg, Polis Bischofssitz*, Mainz.
- Kondoleon 2000** C. Kondoleon, *Antioch The Lost Ancient City*, Princeton New Jersey.
- Konuk 2002** K. Konuk, *Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey I*, İstanbul-Bordeaux.
- Koparal–İplikçi 2004** E. Koparal, A.E. İplikçi, "Archaic Olive Oil Extraction Plant in Klazomenai" in Moustaka et al. 2004, 221-234.
- Kravari et al. 1991** V. Kravari, J. Lefort, C. Morrisson, "Hommes et richesses dans l'Empire byzantin II. VIIIe - XVe siècle" *Réalités Byzantines* 3, Paris.
- Kruit–Worp 2000** N. Kruit, K. Worp, "Geographical Jar Names: Towards a Multi-Disciplinary Approach" *Archiv für Papyrusforschung und Verwandte Gebiete*, Band 46, Heft 1, Leipzig, 65-146.
- KST** *Kazı Sonuçları Toplantısı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını
- Kuban–Saner 1997** Z. Kuban, T. Saner, "Kıran Gölü 1995" *AST* 14.2, 433–450.
- Kuban–Saner 2001** Z. Kuban, T. Saner, "Kıran Gölü 1999" *AST* 18.1, 163-168.
- Kuban–Saner 2002** Z. Kuban, T. Saner, "Kıran Gölü Kutsal Alanı 2000" *AST* 19.1, 203-208.
- Labrousse 1971** N. Labrousse, "Amphoras rhodiennes trouvées à Toulouse et Vieille-Toulouse" *Revue Archéologique de Narbonnaise* 4, 35-46.
- Laiou 2002 a** A. E.Laiou, *The Economic History of Byzantium from the Seventh through the Fifteen Century*, Dumbarton Oaks Studies 39, Washington.
- Laiou 2002 b** A. E. Laiou, "Writing the Economic History of Byzantium" in Laiou 2002 a, 3-8.

- Lagona 1993** S. Lagona, "Kyme Eolica" *Aslantepe, Hieropolis, Iasos, Kyme*, G.P. Caratelli (ed), Venezia, 287-289, 299
- Lavan-Zanini-Sarantis 2007** L. Lavan, E. Zanini, A. Sarantis (ed.), *Technology in transition A.D. 300-350*, (Late Antiquity Archaeology 4 – 2006), Leiden.
- Lawall 1999** M. L. Lawall, "Studies in the Hellenistic Illion: Transport Amphoras from the Lower City" *Studia Troica* 9, Mainz am Rhein, 192, 210, no. 78.
- Lefort 2002** J. Lefort, "The Rural Economy, Seventh-Twelfth Centuries" in Laiou 2002 a, 231-310.
- Levi 1946** D. Levi, *Antioch Mosaic Pavements I-II*, Princeton-London.
- Levi-Caratelli 1961-1962** D. Levi, G. P. Caratelli, "Nuove iscrizioni di Iasos" *ASAA* 40, 623, no. 88.
- Levante 1986** E. Levante, *Sylloge Nummorum Graecorum, Switzerland I, Levante-Cilicia* (catalogued by E. Levante, ass. by P. Weiss, ed. by I. Vecchi), Berne.
- Lewit 2007** T. Lewit, "Absent-Minded Landlords and Innovating Peasants? The Press in Africa and the Eastern Mediterranean" in Lavan- Zanini- Sarantis 2007, 119-142.
- Liebeschutz 1972** J. H.W.G. Liebeschutz, *Antioch City and Imperial Administration in the Later Roman Empire*, Oxford.
- Lohmann 1992** H. Lohmann, "Agriculture and Country life in Classical Attica" in Wells 1992, 29-56.
- Lopez 1979** R.S.Lopez, "The role of trade in the economic readjustment of Byzantium in the seventh century" *DOP* 13, 67-85.
- Lund 2000** J. Lund, "The 'Pinched-handle' Transport Amphorae as Evidence of the Wine Trade of Roman Cyprus," *Praktikatos Tritou Diethnous Kyprologikou Synedriou (Lefkosia, 16-20 April 1966). Vol. 1: Archaion Tmema* (Lefkosia, Cyprus: Etaireia Kypriakon Spoudon), 565-578.
- Macalister 1912** R. S. Macalister, *The Excavations of Gezer-II*, London.
- Machatschek 1967** A. Machatschek, *Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris Nr. 2, Wien.
- MacKay 1968** Th. S. MacKay, *Olba in Rough Cilicia*, Bryn Mawr College 1968, University Microfilms, Ann Arbor, Michigan 1981.
- Macrides 2002** R. Macrides, "Travel in the Byzantine World", Papers from the thirty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Birmingham, April 2000, Aldershot.
- Magie 1950** D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, To the end of the Third Century After Christ I-II*, Princeton, New Jersey.
- Maiuri 1922** A. Maiuri, "Viaggio di Esplorazione in Caria" (Parte II.A.) *Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente* IV-V, 1921-1922, 413.
- Maiuri 1933** A. Maiuri, *CIL* 4.
- Malay 1994** H. Malay, *Greek and Latin Inscriptions in the Marina Museum*, ETAM 19, Wien.
- Manning et al. 2000** S.W. Manning, S.J. Monks, D.A. Sewell, S. Demesticha, Late Roman Type 1a Amphora production at the Late Roman site of Zygi-Petrini, Cyprus, Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 233-57.
- Mansspenger 1994** D. Mansspenger, *Sylloge Nummorum Graecorum (Germany)*, Münzsammlung der Universität Tübingen, 5. Heft, Karien und Lydien.
- Marchese 1989** R.T. Marchese, *The Historical Archaeology of Northern Caria . A Study in Cultural Adaptations*, BAR International Series 536, Oxford.
- Marshall 2002** Y. Marshall, "What is Community Archaeology" *World Archaeology* 34 (2), 211-219.
- Mattingly 1985** D.J. Mattingly, "Olive Oil Production in Roman Tripolitania," *Town and Country in Roman Tripolitania*, D.J. Buck and D.J. Mattingly (ed.) Oxford, 27-46.
- Mattingly 1988a** D. J. Mattingly, "Megalithic Madness and Measurement. Or How Many Olives Could an Olive Press Press?" *Journal of Archaeology* 7/2, 177-195.
- Mattingly 1988b** D.J. Mattingly, "Oil for export? A comparison of Libyan, Spanish and Tunisian oil production in the Roman Empire," *JRA* 1, 33-56
- Mattingly 1988c** D. J. Mattingly, "Olea Mediterranea ?" *JRA* 1, 153-161.
- Mattingly 1989** D. J. Mattingly, "Oil for export? A Comparison of Libyan, Spanish and Tunisian Olive oil Production in the Roman empire", *Journal of Roman Archaeology* 2, 33-56.
- Mattingly-Sydenham-Sutherland 1986** H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage IV/III: From Pertinax to Uranius Antoninus*, London.

- Mattignly–Hitchner 1993** D. J. Mattignly, R.B. Hitchner, “Technical Specifications for North African Olive Presses” in Amouretti-Brun 1993, 439-462.
- McCormick 2001** M. McCormick, *Origins of European Economy. Communications and Commerce AD 300-900*, Cambridge.
- Mert 2002** İ. H. Mert, “Derkorinthische Tempel in Knidos” *Archaeologischer Anzeiger*, 2.Halbband, 9-22.
- Mert 2005** İ. H. Mert, “Die Tor- und Nymphaeumanlage von Stratonikeia” *Urbanistik und staedtische Kultur in Westasiendnd Nordafrikaunter den Severern* (Hrg. D. Kreikenbomvd.), 241-254.
- Mitchell 2005** S. Mitchell, “Olive Cultivation in the Economy of Asia Minor” *Patterns in the Economy of Asia Minor*, S. Mitchell-C. Katsari (ed.), Swansea, 83-113
- Mitchell–Katsaru 2005** S. Mitchell, C. Katsaru (ed.), *Patterns in the Economy of Roman Asia Minor*, Swansea.
- Mitford 1980** T. B. Mitford, “Roman Rough Cilicia” *ANRWII* 7/2, 1230-1261.
- Morey 1938** C.R. Morey, *The Mosaics Of Antioch*, London.
- Morkholm 2000** O. Morkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri* (Çev. O. Tekin), İstanbul.
- Morrisson 2007 a** C.Morrisson (ed.), *Il mondo bizantino I. L'Impero romano d'Oriente (330-641)*, Torino.
- Morrisson 2007 b** C.Morrisson, “Popolamento, economia e società dell'Oriente bizantino” in *Morrisson 2007 a*, 207-235.
- Morrisson–Sodini 2002** C. Morriison, J.P. Sodini, “The Sixth-Century Economy” in *Laiou 2002 a*, 171-220.
- Monakhov 1990** S. Yu. Monakhov, “Notes on the Localisation of Ceramic Containers, Amphoras and Amphora Seals of Colophon” *VDI* 4, 97-105, fig. 3-5.
- Moustaka et al. 2004** A. Moustaka et.al. (ed.), *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera, 20-21 October 2001, Thessaloniki*.
- Müller Wiener 1988** W. Müller Wiener, *Griechisches Bauwesen in der Antike*, München.
- Nikolaidou Patera 1986** M. Nikolaidou Patera, “Un nouveau centre de production d'amphores timbrées en Macédoine” *BCH Suppl.* XIII, 485-490.
- Opait 2004** A. Opait, “The Eastern Mediterranean Amphorae in the Province of Scythia” in *Eiring-Lund 2004*, 293-308.
- Orrieux 1983** C. Orrieux, *Les papyrus de Zenon, l'horizon d'un grec en Egypte au IIIe siecle avant J. C.*, Paris.
- Osborne 1985** R. Osborne, “Buildings and Residence on the Land in Classical and Hellenistic Greece: the Contribution of Epigraphy” *BSA* 89, 119-128.
- Osborne 1992** R. Osborne, “Is it a Farm? The Definition of Agricultural Sites and Settlements in Ancient Greece” in *Wells 1992*, 21-25.
- Özgünel 2006** C. Özgünel, *Karia Geometrik Seramiği*, İstanbul.
- Özyiğit 1990** Ö. Özyiğit, “1988 yılı Erythrai sondaj çalışmaları” *KST* 11, 125-150.
- Özsait 1980** M.Özsait, *İlkçağ Tarihinde Psidia*, İstanbul.
- Pamir 2001** H. Pamir, *Seleuceia Pieria* (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Pamir 2005** H. Pamir, “The Orontes Delta Survey” *The Amuq Regional Survey Projects Vol. I Surveys in the Plain of Antioch and Orontes Delta, Turkey, 1995-2002*, K.A.Yener (ed.), Chicago, 67-98.
- Panas–Pontes 1998** C. I. Panas, H. R. Pontes, “Stamped Amphora and Lagynos Handles from the 1989-1995 Seasons” *Studia Troica*, 8, 223-262.
- Papacostas 2001** T. Papacostas, “The economy of Late Antique Cyprus” in *Kingsley–Decker 2001 a*, 107-128.
- Patlagean 1977** E. Patlagean, *Pauvreté économique et pauvreté sociale à Byzance 4e-7e siecles*, Paris.
- Paton–Myres 1898** W.R. Paton, J.L. Myres, “Karian Sites and Inscriptions” *JHS* 16 I-II, 188-271.
- Paton–Myres 1898** W.R. Paton, J.L. Myres, “On Some Carian and Hellenic Oil Presses” *JHS* 18, 209-217.
- Petersen–Luschan 1889** E.Petersen, F.Luschan, “Reisen im südwestlichen Kleinasien II” *Reisen in Lykien, Milyas und Kibyris*, Wien.
- Pimouget 1994** I. Pimouget, “Les fortifications de la Pérée Rhodienne” in *Fortifications et défense du territoire en Asie Mineure occidentale et méridionale, Revue des Études Anciennes* 96, 243-271, esp. fig. 8, 9, 10.

- Price–Nixon 2005** S. Price-L. Nixon, “Ancient Greek Agricultural Terraces Evidence from Texts and Archaeological Survey” *AJA* 109.4, 665-694.
- Rackham–Moody 1992** O. Rackham-J.A. Moody, “Terraces” in Wells 1992, 123-130.
- Radt 1970** W. Radt, *Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos unter besonderer Berücksichtigung der archaischen Epoche*, IstMitt Beih.3, Tübingen.
- Ramsay 1960** W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* (Çev. M. Pektaş), İstanbul.
- Rauh 1999** N.K. Rauh, “Dağlık Kilikiya Yüzey Araştırma Projesi: 1997 Sezonu Raporu” *AST* 16.1, 339-348.
- Rauh et al. 2000** N. K. Rauh, R. F. Townsend, M. Hoff, L. Wandsnider, “Pirates in the bay of Pamphylia: an archaeological inquiry” *The Sea in Antiquity*, G. J. Oliver, R. Brock, T. J. Cornell, S. Hodkinson (ed.) British Archaeological Reports International Series 899, Oxford, 151-180.
- Rauh–Slane 2000** N. K. Rauh, K. W. Slane, “Amphora Production in Western Rough Cilicia” *JRA* 13, 319-330.
- Rauh–Lyding Will 2002** N. K. Rauh, E. Lyding Will, “‘My Blood of the Covenant’ What Did the Apostles Drink at the Last Supper?” *Archaeology Odyssey* 5.5, 46-51, 62-63.
- Rauh 2004** N. K. Rauh, “Pirated Knock-Offs. Cilician Imitations of Internationally Traded Amphoras” in Eiring-Lund 2004, 329-226.
- Rauh et al. 2006** N. K. Rauh, M. J. Dillon, C. Dore, R. Rothaus, M. Korsholm, “Viticulture, Oleoculture, and Economic Development in Roman Rough Cilicia” *Münster Beiträge für Antike Handelsgeschichte* 25, 49-98.
- Rauh 2006b** N. K. Rauh, “Rough Cilicia Archaeological Survey Project: Report of the 2004 Season” *AST* 23.1, 225-240.
- Rauh et al. forthcoming** N. K. Rauh, M. J. Dillon, R. Rothaus, “New Evidence for Cilician Piracy”, to appear in the Proceedings of the International Conference, *Rough Cilicia. New Historical and Archaeological Approaches*, Lincoln Nebraska 2007.
- Rautman 2004** M. Rautman, “Valley and village in late Roman Cyprus” in Bowden et al. 2004, 189-218.
- Renfrew 1972** C. Renfrew, *The Emergence of Civilization*, London.
- Rey Coquais 1977** J.P. Rey Coquais, “Inscriptions de la nécropole” *Inscriptions grecques et latines découverte dans les fouilles de Tyr*, I, BMus Beyrouth XXIX.
- Ricci 2007** M. Ricci, “Elaiussa Sebaste: Context, Production & Commerce” *Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts*, B. Böhlendorf Arslan, A. O. Uysal (ed.), Proceedings of the First International Symposium on Late Antique, Byzantine, Seljuk and Ottoman Pottery and Tiles Archaeological Context, Çanakkale 1-3 June 2005, Byzas 7, İstanbul, 169-180.
- Ritti 2002** T. Ritti, “Documenti epigrafici dalla regione di Hierapolis” *Epigraphica Anatolica* 34, 41-70.
- Ritti–Miranda–Guizzi 2008** T. Ritti, E. Miranda, F. Guizzi, *Museo archeologico di Denizli-Hierapolis. catalogo delle iscrizioni greche e latine. Monumenti provenienti dal distretto di Denizli (ad esclusione di Hierapolis)*, Napoli.
- Robert–Robert 1958** J. Robert, L. Robert, *Bulletin épigraphique, Revue des Etudes Grecques*.
- Robert 1964** L. Robert, “Noms de métiers dans de documents byzantins” *Charisterion An. K. Orlandos*, I, 324-347 (= Op. Min. II, n°56, 915-938).
- Robinson 1906** D. M. Robinson, “Ancient Sinope: First Part” *The American Journal of Philology*, Vol.27, No. 2, 125-153.
- Robinson–Graham 1938** D.M. Robinson, J. W. Graham, *Excavations at Olynthus VIII: The Hellenic House*, Baltimore.
- Robinson 1959** H. S. Robinson, *The Athenian Agora V: Pottery of the Roman Period*, Princeton.
- Roebuck 1959** C. Roebuck, *Ionian Trade and Colonization*, Monographs on Archaeology and Fine Arts IX, New York.
- Ronchetta 2008** D. Ronchetta, “Tomba di Flavio Zeusi” in D’Andria-Scardozzi-Spanò 2008, 83.
- Rossiter 1981** J. Rossiter, “Wine and oil pressing at Roman farms in Italy” *Phoenix* 35, 345-361.
- Rossiter 2007** J. Rossiter, “Wine-Making after Pliny: Viticulture and Farming Technology in Late Antique Italy” in Lavan- Zanini- Sarantis 2007, 93-118.
- Rostovtzeff 1922** M. Rostovtzeff, *Large Estate in Egypt in the Third Century B.C.*, Madison.
- Rostovtzeff 1941** M. Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World*, Vol. 1.

- Rostovtzeff 1971** M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire I*, (second addition revised by Fraser P.M.) Oxford.
- Rossiter–Creed 1991** J.J. Rossiter, J. Creed “Canadian-Turkish Excavations at Domuz Tepe, Cilicia 1989” *Echos du Monde Classique* 35, 145-174.
- Rotroff 2006** S. I. Rotroff, *Hellenistic Pottery: The Plain Wares, The Athenian Agora 33*, New Jersey.
- Ruge 1931** W.Ruge, “Stratonikeia” *RE IV A-1*, 322-325.
- Rumscheid 1994** F. Rumscheid, *Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus I-II*, Mainz.
- Runnels–Hansen 1986** C.N. Runnels, J. Hansen, “The Olive in the Prehistoric Aegean :The Evidence for Domestication in the Early Bronze Age” *OxJFA* 5(3), 299-308.
- Rüstemoğlu 2002** J. Rüstemoğlu, *Antakya Mozaikleri*, İstanbul.
- Sarfrai 1994** Z. Sarfrai, *The Economy of Roman Palestine*, New York.
- Salviat 1993** Fr. Salviat, “Le Vin de Rhodes et les Plantations du Dème d’Amos” in Amouretti-Brun 1993, 151-161.
- Saner–Kuban 1997** T. Saner, Z. Kuban, “Kıran Gölü 1995” *AST* 14.2, 433-450.
- Saner–Kuban 2000** T. Saner, Z. Kuban, “Kıran Gölü 1998” *AST* 17.2, 287-294.
- Saner–Kuban 2003** T. Saner, Z. Kuban, “Kıran Gölü Kutsal Alanı” *AST* 20.1, 283–288.
- Saner–Kuban 2005** T. Saner, Z. Kuban, “Kıran Gölü Kutsal Alanı 2003” *AST* 22.2, 129-136.
- Saner–Kuban 2006** T. Saner, Z. Kuban, “Kıran Gölü Kutsal Alanı 2004” *AST* 23.2, 395-402.
- Sarpaki 1992** A. Sarpaki, “Palaeoethnobotanical Approach The Mediterranean Triad or Is It a quartet?” in Wells 1992, 61-75.
- Sarris 2004** P. Sarris, “Rehabilitating the Great Estate: Aristocratic Property and Economic Growth in the Late Antique East” in Bowden et al. 2004, 55-71.
- Sartre 1995** M. Sartre, , *L’Asie Mineure et l’Anatolie d’Alexandre a Dioclétien*, IVe siecle av. J.C./IIIe siecle ap. J.C., Armand Colin (ed.), Paris.
- Sartre 1996** M. Sartre, “Les progrès de la citoyenneté romaine dans les provinces romaines de Syrieted’Arabiesous le Haut-Empire,” *Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects*, A.D. Rizakis (ed.), Athens, 239-250.
- Sartre 2001** M. Sartre, “Romains et Italiens en Syrie: contribution à l’histoire e la première province romaine de Syrie” *The Greek East in the Roman Context*, O. Salomies (ed.), Helsinki, 127-140.
- Savaş Bakır–İplikçi 2005** A. Savaş Bakır, E. İplikçi, “Klazomenai Zeytinyağı İşliği” *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü-Haberler* 20, Mayıs 2005, İstanbul, 1-6.
- Savaş Bakır–İplikçi 2005b** A. Savaş Bakır, E.İplikçi, “Klazomenai Zeytinyağı İşliği”, *İzmir İzmir, Kent kültürü ve Sanat Dergisi* 55, 11-13.
- Sayar–Siewert–Tauber 1993** M.H. Sayar, P. Siewert, H. Taeuber, “Doğu Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1991” *AST* 10, 175-198.
- Sayar 2006** M.H Sayar, “Kilikya Yüzey Araştırmaları 2004” *AST* 23.1, 1-12.
- Sayar 2007** M.H. Sayar, “Kilikya Yüzey Araştırmaları 2005” *AST* 24.2, 201-212.
- Sayar 2008** M.H. Sayar, “Kilikya Yüzey Araştırmaları 2006” *AST* 25.2, 277-292.
- Scardozi 2007a** G. Scardozi, “L’urbanisticadi Hierapolis di Frigia: ricerche topografiche, immagini satellitari e fotografie aeree” *Archeologia Aerea. Studi di Aerotopografia Archeologica*, II, 83-134.
- Scardozi 2007b** G. Scardozi, “Remote sensing and archaeological survey in the Hierapolis of Phrygia territory, Turkey” in *Remote Sensing for Environmental Monitoring, GIS Applications, and Geology Conference 6749 “Remote Sensing and Archaeology”* (Florence Monday-Thursday 17-20 September 2007) -Proceedings of SPIE Europe Remote Sensing, Volume 6749, 674904/1-12.
- Scardozi 2008a** G. Scardozi, “Carta archeologica di Hierapolis. Ricognizioni di superficie, immagini satellitari ad alta risoluzione e prospezioni geofisiche” in D’Andria-Scardozi-Spanò 2008, 25-30.
- Scardozi 2008b** G.Scardozi, “Hierapolis of Phrygia Project: integration of archaeological survey and remote sensing data” *Remote sensing for Archaeology and Cultural Heritage Management*, R.Lasaponara and N. Masini (ed.), Proceedings of the 1st International Workshop (Rome, 30 September - 4 October 2008), Rome 2008, 425-428.
- Scardozi 2008c** G.Scardozi, “Strutture murarie” in D’Andria-Scardozi-Spanò 2008, 79.

- Schober 1933** A.Schober ,“Der Fries des Hekateions von Lagina“ *IstForsch* 2,Wien
- Scranton 1941** R. L. Scranton, *Greek Walls*, Cambridge.
- Scullard 1967** H.H. Scullard, *The Etruscan Cities and Rome*, London.
- Sealey 1985** P.R. Sealey, Amphoras from the 1970 Excavations at Colchester Sheepen, *BAR* 142.
- Sear 1978** D. R Sear, *Greek Coins and Their Values*, Volume 1, Europe, London.
- Sear 1979** D. R. Sear, *Greek Coins and Their Values*, Volume 2, Asia&Africa, London.
- SEG XLIX (2002)** H. W. Pleket, R. S. Stroud, J. H. M. Strubbe et al. (ed.), *Supplementum Epigraphicum Graecum* XLIX , 1999, lemma 1416, 417.
- Sevin 2001** V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Cografyası*, Ankara.
- Seyffert 1956** O. Seyffert, *Dictionary Of Classical Antiquities*, New York.
- Sezgin 2004** Y. Sezgin, “Clazomenian Transport Amphorae of the 7th and 6th centuries” in Moustaka et.al. 2004, 169-185.
- Silvestrelli 2000** F. Silvestrelli, “Bibliografia topografica di Hierapolis di Frigia” in D’Andria-Caggia 2007, 375-471.
- Sippel 1985** D.V. Sippel, “A Reconsideration of the ‘Eponyms’ Inscribed on Rhodian Amphora Stamps”, Corruption in Ancient Greek and Roman Politics, *The Ancient World*,Vol. XI, No.3-4, 1985, 121-128.
- Slane 1980** K.W. Slane, “A Tiberian Pottery Deposit from Corinth” *Hesperia* 49, 135-177.
- Slane 1986** K.W. Slane, “Two Deposits from the Early Roman Cellar Building, Corinth” *Hesperia* 55, 271-318.
- Slane 1994** K.W. Slane, “Tetrarchic Recovery in Corinth: Pottery, Lamps, and other Finds from the Peribolos of Apollo” *Hesperia* 63, 127-168.
- Sodini 1979** J.P. Sodini, “L’artisanat urbain à l’époque paléochrétienne (IVE-VIIe s.)” *Ktema* 4, 71-119.
- Sogliano 1897** A. Sagliano,“Boscoreale: Villa romana in contrada detta Giuliana”,*Notizie degli Scavi-II*, 391-402.
- Söğüt 1992-1993** B.Söğüt, “Kilikya Tracheia’dan Bir ‘Hellenistik Mezar’ Yapıtı” *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı 7-8, 221-236.
- Söğüt 2003** B. Söğüt, “Dağlık Kilikia’da Tülü Asar (Lamos ?) Yüzey Araştırması – 2002” *AST* 21.1, 279-290.
- Söğüt 2004** B.Söğüt, “Kömür, Dinamit ve Yeni Bir Yerleşim” *İdol Dergisi* 21, 24-31.
- Spanu 2003** M. Spanu, “Le terme del porto. Prime note sulle fasi edilizie” in Equini Schneider 2003, 299-331.
- Sparkes–Talcot 1970** B.A.Sparkes, L.Talcott, *Black and Plain Pottery, The Athenian Agora XII*, New Jersey.
- Stanislawski 1973** D. Stanislawski, “Dark Age Contributions to the Mediterranean way of Life” *Annals of the Association of American Geographers*, Vol., 63, No. 4, 397-410.
- Stillwell 1941** R. Stillwell, *Antioch On The Orontes* I-II-III.
- Steckner 1989** C. Steckner, “Les amphores LR 1 et LR 2 en relation avec le pressoir du complexe ecclésiastique des thermes de Samos” *BCH Suppl.* 18, 57-71.
- Swoboda–Keill–Knoll 1935** H. Swoboda, J. Keill, F. Knoll, *Denkmaler aus Lykaonien Pamphylien und Isaurien*, Wien.
- Şahin 1976** M.Ç. Şahin, *The Political and Religious Structure in the Territory of Stratonikeia in Caria*, Ankara.
- Şahin 1982** M.Ç. Şahin, “Die Inschriften von Stratonikeia II” *IK* 22.1, Bonn.
- Şahin 1995** M.Ç. Şahin, “Two new Hellenistic decrees from Panamara” *Epigraphica Anatolica* 25, 83-86.
- Şahin 2001** N. Şahin, *Zeus’un Anadolu Kültleri*, İstanbul.
- Şahin 2006** H. Şahin, “Dağlık Kilikia Bölgesi Araştırmaları 2006” *ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri*, Sayı: 2007-5, 116-121.
- Şenol 1996** A.K. Şenol, “Geç Rhodos Amphoralarının Batı Anadolu’daki Dağılım ve Üretim Problemleri” *Sualtı Bilim ve Teknolojisi Toplantısı, SBT’96*, 165-172.
- Şenol 2003** A. K. Şenol, *Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları*, Ankara.
- Şenol 2007** A. K. Şenol, “A Statistical Essay on the Distribution of Imported Amphorae Finds of the CEAlex Salvage Excavations” *CCE* 8, Vol. 1, Amphores d’Égypte de la Basse Époque à l’époque arabe, S.Marchand, A. Marangou (éd.), IFAO, le Caire 2007, 57-76.

- Şenol 2008** A. K. Şenol, "Cilician Commercial Relations with Egypt Due to the New Evidence of Amphora Finds" *Olba* 16, 109-131.
- Şenol, Ceramic...(in press)** A. K. Şenol, "Ceramic Production on the Karian Chersonesos" *Forschungen auf der Karischen Chersones*, Marburg 2009.
- Şenol-Kerem 2000** A. K. Şenol, F. Kerem, "İçel Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Amphora" *Olba* 3, 81-114.
- Şenol-Cankardeş Şenol 2003** A. K. Şenol, G. Cankardeş Şenol, "Commercial Ties of Cilicia by Means of Hellenistic and Roman Amphorae" *Olba* 7, 119-143.
- Şenol-Aşkın 2007** A. K. Şenol, E. Aşkın, "Amphoralar Işığında Kentin Ticari İlişkileri" in Durugönül 2007, 241-297.
- Şimşek 2007** C.Şimşek, *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*, Istanbul.
- Tate 1992** G. Tate, *Les campagnes de la Syrie du Nord du IIe au VII siècle: un exemple d'expansion démographique et économique à la fin de l'Antiquité*, Paris.
- Tchalenko 1953** G. Tchalenko, *Villages antiques de la Syrie du nord le massif de belus a L'Époque Romaine I*, Paris.
- Tchernia 1986** A. Tchernia *Le vin de l'Italie Romaine, essai d'histoire économique d'après les amphores*, Rome.
- Tekin 1998** O. Tekin, "Elaiussa-Sebaste Sikkeleri" *Adalya* 2, 151-158.
- Tekoğlu 1999** R. Tekoğlu, "Karcanın Çözülmesi ve Kaunos Çift Dilli Yazıtı" *Zafer Taşlıkkoğlu Armağanı I*, N. Başgelen-G. Çelgin-A.V. Çelgin (ed.), Istanbul, 227-246.
- Temin 2006** P. Temin, "The Economy of the Early Roman Empire" *The Journal of Economic Perspectives* Vol. 20, 133-151.
- Thompson-Wycherley 1972** H. A. Thompson, R. E. Wycherley, "The Agora of Athens. The History Shape and Uses of an Ancient City Center" *The Athenian Agora Vol. XIV*, Princeton.
- Tırpan 1990** A. Tırpan, "Kilikya Tracheia'da Polygonal Taş Örgülü Duvarlar" XI. *Türk Tarih Kongresi I*, 1990, 405-424.
- Tırpan-Söğüt 2005** A. A. Tırpan, B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2003 Yılı Çalışmaları" *KST* 26.2, 371-386.
- Tırpan-Söğüt 2006** A. A. Tırpan, B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2004 Yılı Çalışmaları" *KST* 27.2, 257-270.
- Tırpan-Söğüt 2007** A. A. Tırpan, B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2005 Yılı Çalışmaları" *KST* 28.2, 591-612.
- Tırpan-Söğüt 2008** A. A. Tırpan, B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2006 Yılı Çalışmaları" *KST* 29.3, 387-411.
- Tırpan-Söğüt 2009** A. A. Tırpan, B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2007 Yılı Çalışmaları" *KST* 28 (in print).
- Tırpan-Ekici 2009** A. A. Tırpan, M. Ekici, "Börükçü Oil Workshop" *Anados* 9 (in print).
- Tırpan-Gider-Büyükozer 2009** A. A. Tırpan, Z. Gider, A. Büyükozer, "Wine Production and Trade in Byzantine Period at Belentepe" *Anados* 9 (in print).
- Tomber 1996** R.S. Tomber, "Provisioning the Desert: Pottery Supply to Mons Claudianus", *JRA Suppl.* 19 D.M. Bailey (ed.), *Archaeological Research in Roman Egypt*, 48-49.
- Trombley 1987** F. R. Trombley, "Korykos in Cilicia Trachis: The Economy of a Small Coastal City in Late Antiquity" *The Ancient History Bulletin* 1.1, 16-23.
- Trombley 2004** F. R. Trombley, "Epigraphic data on Village Culture and Social Institutions: An Interregional Comparison (Syria, Phoenice Libanensis and Arabia)" in Bowden et al. 2004, 73-101.
- Tuna 1982** N. Tuna, "Datça Yarımadası Yüzey Araştırmaları" *KST* 4, 357-368,
- Tuna 1983** N. Tuna, *Batı Anadolu Kent-Devletlerinde Mekan Organizasyonu: Knidos Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Tuna 1984** N. Tuna, "Datça Yarımadası Yüzey Araştırmaları" *AST* 2, 31-42.
- Tuna et al. 1987** N. Tuna, J.Y. Empereur, M. Picon, E. Doğer, "Rapport préliminaire de la prospection archéologique Turco-Française des ateliers d'amphores de Reşadiye-Kiliseyanı, sur la Péninsule de Datça", *Anatolia Antiqua, Varia Anatolica I*, Istanbul-Paris, 47-52.
- Tuna-Empereur 1989** N. Tuna, J.Y. Empereur, "Datça/Reşadiye Antik Seramik Atölyeleri Kazısı, 1988" *AST* 7, 555-567.
- Tuna 1990** N. Tuna, "Datça Yarımadası'nda Hellenistik Dönem Amphora Üretim Merkezleri" X. *Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 347-371.
- Tuna 1996** N. Tuna, "Burgaz Arkeolojik Kazıları 1995" *KST* 18.2, 252 -272.

- Tuna 1999** N. Tuna, "Batı Anadolu'da Geç Klasik Dönem Kentleşme Hareketleri" *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul, 477-484.
- Tuna 2002** N. Tuna, "Burgaz Kazısı 2000 Yılı Çalışmaları" *KST* 23.2, 39-54.
- Tuna 2004** N. Tuna, "Burgaz 2002 Yılı Çalışmaları" *KST* 25.2, 61-72.
- Tüfekçi Sivas 2003** T. Tüfekçi Sivas, "Wine Presses of Western Phrygia" *Ancient West and East*, Vol.2, No.1, 1-18.
- Türkmen 1937** A.F. Türkmen, *Mufassal Hatay Tarihi*, İstanbul.
- Türkteki 2008** Ü. S. Türkteki, "Eski Çağ'da İçki ve Sunu Kapları Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler Sayı*: 25, İstanbul.
- Tyree-Stefanoudaki 1996** E.L. Tyree, E.Stefanoudaki, "The olive pit and Roman oil making" *The Biblical Archaeologist* 59.3, 171-178.
- van Alfen 1996** P. G. van Alfen, "New light on the 7th-c. Yassi Ada shipwreck: capacities and standard sizes of LRA 1a amphoras" *JRA* 9, 189-213.
- Verzone 1978** P. Verzone, "Hierapolis di Frigia nei lavori della Missione archeologica italiana" in *Un decennio di ricerche archeologiche*, (Quaderni de "La ricerca scientifica", CNR, 100), Roma, 391-475.
- Villeneuve-Watson 2001** E. Villeneuve, P. Watson (ed.), *La céramique byzantine et proto-islamique en Syrie-Jordanie (IVe-VIIIe siècles apr. J.C.)*. Actes du colloque tenu à Amman les 3, 4 et 5 décembre 1994, Bibliothèque archéologique et historique 159, Beyrouth.
- Weeber 2007** K.W. Weeber, *Alltag im Alten Rom :Das Landleben*, Düsseldorf.
- Wells 1992** B. Wells (ed.) *Agriculture in ancient Greece*, Proceedings of the Seventh International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 16- 17 May 1990, Stockholm.
- White 1970** K. D. White, *Farm Equipment of the Roman World*, London.
- White 1984** K.D. White, *Greek and Roman Technology*, Cornell.
- Will 2000** E. Lyding Will, "Analysis of RCSP Amphora Finds: Summer Season 2000" Rough Cilicia Archaeological Survey Project Website, <https://engineering.purdue.edu/~cilicia/> => Project Archive => Amphora Report (posted in September 2000)
- Williams 1989** C. Williams, *Anemurium. The Roman and Early Byzantine Pottery*, *Subsidia Mediaevalia* 16. Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto.
- Woods-Woods 1999** M. Woods, M. B. Woods, *Ancient Machines: From Wedges to Waterwheels*, Minneapolis.
- Yeivin 1966** Z. Yeivin, "Two Ancient Oil Presses" *Atiqot* 3 (Hebrew Series), 52-63.
- Yeivin 1984** Z. Yeivin, "Korazim-1983/1984" *Excavations and Survey in Israel* 3, 66-71.
- Yener et al. 2000** K.A. Yener, C. Edens, T.P. Harrison, J. Verstraete, T.J. Wilkinson, "The Amuq Valley Regional Project, 1995-1998" *AJA* 104, 163-220.
- Yener 2005** K.A. Yener (ed.) *The Amuq Valley Regional Projects*. Vol.1, *Surveys in the Plain of Antioch and Orontes Delta, Turkey, 1995-2002*, Chicago.
- Yiğit 2007** A. Yiğit, "XIV-XVI Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler" *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi /Muğla University Journal of Social Science* 18, 97-155.
- Zemer 1977** Zemer, *Storage Jars in Ancient Sea Trade*, Haifa: National Maritime Museum Foundation.